KOMISJA DO ZBADANIA GOSPODARKI PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH

TAJNE

Niniejszy egzemplarz sprawozdania wręczono JWPanu Min. Inż. Cz. Klarnerowi

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA SPRAWOZDANIA

6. GRUPA UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

TOM VIIa

I. Przedsiębiorstwa Państwowego Zakładu Higieny: *Zdrowotność*
- a) Dział surowic i szczepionek
- b) Pracownia analityczna
- c) Bursa Amelin

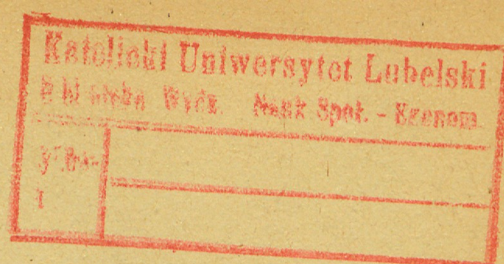
II. Państwowe Zakłady Wodociągowe na Górnym Śląsku *Wodociągi*

III. Uzdrowiska państwowe: *Uzdrojowiska*
- a) Krynica
- b) Ciechocinek
- c) Druskieniki
- d) Busk
- e) Szkło

1937

Warszawa.

"PZH"

KOMISJA DO ZBADANIA GOSPODARKI PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH

SPRAWOZDANIE

ze zbadania przedsiębiorstw

Państwowego Zakładu Higieny

SPIS RZECZY

PZH.

ŹRÓDŁA:

1/ Odpowiedzi władz przedsiębiorstwa na kwestionariusze Komisji, oraz bilanse, protokuły, sprawozdania, tablice, zestawienia i wszelkie inne dane cyfrowe oraz materiały opisowe nadesłane Komisji przez władze przedsiębiorstwa.

2/ Wyjaśnienia uzyskane przez referenta, względnie przez Prezydium Komisji w toku konferencyj z przedstawicielami przedsiębiorstwa, tudzież od rzeczoznawców.-

PZH.

1. POWSTANIE I ROZWÓJ PAŃSTWOWEGO ZAKŁADU HIGIENY.

W r.1918 Rząd Polski przystąpił do zorganizowania własnej służby zdrowia i własnych zakładów badawczych niezbędnych dla potrzeb polskiego saniterjatu. Miały one przyczynić się do rozwoju nauki i do jej praktycznego stosowania. W tym celu powołano do życia Państwowy Centralny Zakład Epidemiologiczny. Mieścił on się początkowo przy Zakładzie Uniwersytetu, Nowy Świat 19, a później w małym domu przy ul.Chocimskiej 24, który obecnie jest zajmowany przez Oddział Wyrobu Krowianki.-

Powstanie tego zakładu było uzasadnione panującymi wówczas epidemiami duru plamistego, duru brzusznego i czerwonki, oraz brakiem instytucji mogącej przeprowadzać konieczne badania bakteriologiczne i wytwarzać surowice i szczepionki w ilości odpowiadającej zapotrzebowaniu armii i ludności cywilnej.-

Wkrótce Rząd przejmuje szereg zakładów tego typu, a mianowicie w Warszawie;

Zakład Wyrobu Surowic Towarzystwa Naukowego Warszawskiego,

Zakład Wyrobu Krowianki Dra Tchórznickiego,

Zakład Szczepienia Przeciw Wodowstrętowi Dra Palmirskiego, oraz kilka zakładów w większych miastach prowincjonalnych.

W r.1920 wszystkie wymienione zakłady warszawskie zostały przeniesione do nowowzniesionego w tym celu gmachu, również przy ul.Chocimskiej.

PZH.

W r.1921 na podstawie uchwały Rady Ministrów wszystkie wymienione zakłady warszawskie zostały włączone do Państwowego Zakładu Epidemiologicznego, a zakłady prowincjonalne podporządkowano mu jako filie.

W r.1922 Ministerstwo Zdrowia przystąpiło, przy pomocy finansowej fundacji Rockefellera, do budowy Państwowej Szkoły Higieny, która zostaje otwarta w r.1926 jako dział Państwowego Zakładu Higieny. W tym też roku /1922/ zostaje nabyta posesja "Amelin".

W r.1923 rozporządzeniem Rady Ministrów zostaje zmieniona nazwa Zakładu na "Państwowy Zakład Higieny". Zmiana ta wywołana była zmienionym charakterem prac Zakładu. W związku z unormowaniem stosunków, zwalczanie chorób zakaźnych stało się bowiem tylko jedną z gałęzi prac zakładu, przed którym stanęły ponadto zadania podniesienia kultury higienicznej kraju.

W r.1926 przyłączono do Zakładu Instytut Farmaceutyczny.

W r.1927 określone zostały, rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 10 czerwca 1927 r. /D.U.R.P.N. 54 z dnia 18.6. /, cele i zadania Państwowego Zakładu Higieny. Według art.4 wymienionego rozporządzenia, do zadań Państwowego Zakładu Higieny należy między innemi: wyrób surowic, szczepionek i produktów biologicznych, stosowanych w medycynie i weterynarii, w celach zapobiegawczych i leczniczych. oraz, w miarę konieczności, innych środków leczniczych.

2. ORGANIZACJA.

Organizacja Państwowego Zakładu Higieny nie jest całkowicie unormowana, brak bowiem dotąd rozporządzeń wykonawczych i regulaminów szczegółowych, określających działalność tego Zakładu. Rozporządzeniem jednak z dnia 10.VI. 1927 r. ustalone zostały zasadnicze cechy zakładu przez określenie jego podstaw prawnych, oraz zadania i środki do ich urzeczywistnienia.

Według tego rozporządzenia Państwowy Zakład Higieny posiada odrębną osobowość prawną, figuruje jednakże w budżecie nie w dziale "B", jakby się należało spodziewać, ale w dziale "A" administracja w części 15-ej - Min.Opieki Społecznej. Na czele zakładu stoi dyrektor; funkcjonariusze są urzędnikami państwowymi. Zakład może mieć własny majątek nieruchomy, może przyjmować darowizny i zapisy, majątek Skarbu Państwa otrzymuje w użytkowanie, ponadto może prowadzić własne przedsiębiorstwa - i rzeczywiście je prowadzi. Są to: 1/ Dział wyrobu surowic i szczepionek, 2/ Bursa "Amelin", 3/ Pracownia analityczna, 4/ Instytut Higieny Psychicznej.

Otóż art.11 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 10.VI.1927 r. postanawia, że plany finansowo-gospodarcze tych przedsiębiorstw stanowią tylko załącznik do budżetu samego Zakładu, w którym ma być uwidoczniona jedynie nadwyżka dochodów względnie rozchodów. Wobec tego, że przedsiębiorstwa te nie mają odrębnej osobowości prawnej, a stanowią własność zakładu, wydawaćby się mogło, że istotnie ich rezultaty finansowe winny być uwidocznione w budżecie Zakładu. Tymczasem jednak dzieje się coś zupełnie innego. Figurują te przedsiębior-

stwa z planami finansowo-gospodarczymi brutto w ogólnym budżecie państwowym w dziale "B", natomiast w budżecie Państwowego Zakładu Higieny nie jest uwidoczniona żadna suma, któraby wskazywała na jego związek gospodarczy z tymi przedsiębiorstwami.

Do bezpłatnego użytkowania został oddany Zakładowi cały majątek znajdujący się poprzednio we władaniu Państwowego Zakładu Higieny, Państwowego Zakładu Badania Surowic i Państwowego Instytutu Farmaceutycznego.

Państwowy Zakład Higieny składa się obecnie z 5-ciu działów jak następuje:

1. Dział Bakteriologii i Medycyny Doświadczalnej - - z podległą mu Pracownią Analityczną /przedsiębiorstwo/,

2. Dział Wyrobu Surowic i Szczepionek /przedsiębiorstwo/ z fermą Służew i Królikarnią.

3. Dział Chemii /Farmaceutyczny/,

4. Dział nauczania /Państwowa Szkoła Higieny/ - z podległymi mu bursą "Amalin" /przedsiębiorstwo/ i Instytutem Higieny Psychicznej /przedsiębiorstwo/,

5. Dział Badania Żywności i Przedmiotów Użytku.

Z dniem 1 maja 1936 r. został nadto utworzony Dział Wodny /rozp.Ministerstwa Opieki Społecznej z dnia 7.4.36 r. No.Zn.17/84-5/ dla potrzeb administracji sanitarnej, który ma wykonywać badania fizyczne, chemiczne, bakteriologiczne i hydrologiczne wód użytkowanych i t.p.

Zakład posiada 8 filii: we Lwowie, w Poznaniu, w Łodzi, w Toruniu, w Lublinie, w Wilnie, w Krakowie i w Gdyni.

PZH.

Z wymienionych przedsiębiorstw poddano badaniom Komisji Dział Wyrobu Surowic i Szczepionek z fermą Służew i Królikarnią, Pracownię Analityczną i Bursę "Amelin", natomiast Instytut Higieny Psychicznej wyłączono z uwagi na charakter naukowy i użyteczności publicznej tego Instytutu.

Sposób zawiadywania przedsiębiorstwami unormowany jest przepisami, ogłoszonymi w Dz.U.Min.Op.Społ.No.7 z 1936 r.-

PZH.

3. DZIAŁ SUROWIC I SZCZEPIONEK.

a/ Opis ogólny.

Dział ten obejmuje oddziały: surowic, szczepionek, asteurowski /wścieklizna/, krowianki ospowej, organopreparatów i biuro sprzedaży.

Główne pomieszczenie tego działu znajduje się w Warszawie, w gmachu przy ulicy Chocimskiej 24, zajmując 1/5 powierzchni tego gmachu. Pomieszczenie składa się z części piętra, parteru, oficyn i podziemi gmachu. Podzielone jest na pracownie, przeznaczone do wyrobu poszczególnych preparatów. W dwóch pokojach tego lokalu znajduje się chłodnia wraz z nowoczesną instalacją; zwraca również uwagę kilka dobrze urządzonych termostatów. Stosunkowo więcej miejsca przeznaczono na wyrób insuliny i pituitrolu.

Oddział produkcji krowianki ospowej mieści się w oddzielnym budynku. Produkuje się w nim 2.000.000 szczepionek rocznie. Liczba ta pokrywa się niemal z ogólną produkcją szczepionek w kraju. Poza tym produkują krowiankę ospową w nieznacznych ilościach Dr. Stempniewski w Warszawie i Prof. Bujwid w Krakowie. Do produkcji krowianki ospowej zużywa się rocznie około 30 jałówek, których mięso jest zbywane Zakładowi Psychiatrycznemu w Tworkach.

Prócz oddziałów produkcji mieszczą się w gmachu przy ulicy Chocimskiej, rozlewnia, fasownia i pakownia. Dwie ostatnie wymienione agendy podlegają kierownikowi biura sprzedaży, do którego obowiązków należy nadto sporządzanie statystyk,

rozdział zapotrzebowań na oddziały Działu Surowic i Szczepionek, sporządzanie raportów dziennych i miesięcznych - oraz rocznych zestawień sprzedaży.

Surowice do rozlewni w Warszawie dostarcza ferma Służew. Służy ona do utrzymania stajni i hodowli zwierząt, przeznaczonych do badań przy kontroli surowic, szczepionek i innych preparatów biologicznych. Gospodarstwo rolne potrzebne jest do żywienia zwierząt, dzieli się ono na właściwe gospodarstwo rolne i króliKarnię.

Gospodarstwo rolne zajmuje około 22 ha, wykorzystanych częściowo pod zasiew, w części zaś pod uprawę jarzyn. Do gospodarstwa rolnego należy obora, licząca 19 krów. Uzyskiwane z tej obory mleko sprzedaje się urzędnikom. Dochód z tego źródła przeznacza się na pokrycie kosztów robocizny polnej, ogrodowej i przy żywym inwentarzu. Powoduje to częściową samowystarczalność fermy, która na zaspokojenie swych gospodarczych potrzeb nabywa jedynie owies i siano.

Koni obecnie znajduje się w Służewie 119, nadto 26 baranów i 3 osły.

Królikarnia posiada pomieszczenie zimowe i klatki letnie z wybiegami, a także oddzielną hodowlę królików na wolności. W dniu 11.V.1936 liczyła ona 325 królików, 300 świnek morskich, 800 białych myszy, pewną ilość białych szczurów i 142 kapłony. Hodowla na fermie nie pokrywa w całości zapotrzebowania Państwowego Zakładu Higieny na zwierzęta. Jakkolwiek bowiem ferma Służew jest częścią Działu Surowic i Szczepionek, zaopatruje ona w zwierzęta również inne działy

Państwowego Zakładu Higieny.

b/ Inwestycje

W latach 1927/28 - 1934/35 r. dokonano w Dziale Surowic i Szczepionek inwestycji na sumę 538 tys.zł. w tym ważniejsze:

Postawienie budynku dla zwierząt drobnych /królikarnia łącznie z domkiem administracyjnym/ w r.1927/28	zł. 78 tys.
Zakupienie inwentarza martwego / w ciągu całego okresu/	zł. 140 tys.
Postawienie budynku dla zwierząt w Warszawie	zł. 33 tys.
Budowa dróg w Służewie	zł. 44 tys.
Budowa kanalizacji w Służewie	zł. 51 tys.

Do Działu Surowic i Szczepionek należał jeszcze majątek Gołymin,w którym poczyniono wkładów i inwestycji na sumę 187 tys.zł. Majątek ten został następnie oddany Ministerstwu Rolnictwa i Reform Rolnych,wobec czego Dział Surowic i Szczepionek na inwestycjach tych poniósł efektywną stratę w kwocie 187 tys.zł.-

W okresie od 1927/28 do 1934/35 wydatkowano zatem na inwestycje łączną kwotę 725 tys.zł. Należy stwierdzić,że dokonane inwestycje były celowe,stworzyły bowiem dopiero warunki do prawidłowego funkcjonowania Działu.

c/ Produkcja

Program produkcyjny Działu Surowic i Szczepionek za

PZH.

lata ubiegłe zależny był od zapotrzebowania rynku. Obecnie produkowane są artykuły wyszczególnione w cenniku "Surowice i Szczepionki" /styczeń 1936 r./.

Prócz tych artykułów projektuje się rozszerzenie produkcji tylko na nieliczne nowe gatunki surowic i szczepionek.

d/ Kalkulacja kosztów własnych.

Racjonalna kalkulacja kosztów własnych w Dziale Surowic i Szczepionek nie jest prowadzona, natomiast prowadzona jest dorywczo kalkulacja teoretyczna na podstawie kosztów artykułów, wchodzących w skład poszczególnych preparatów.

Tego rodzaju kalkulacji nie można uważać za ścisłą. Na przyszłość Dział Surowic i Szczepionek powinien prowadzić kalkulację racjonalną. Jest to tym bardziej potrzebne, że Dział Surowic i Szczepionek sprzedaje część swych wytworów instytucjom rządowym po cenach znacznie zniżonych. Dodać do tego należy, że kalkulacja nie obejmuje całkowitych kosztów przedsiębiorstwa, brak tam bowiem kosztów lokalu, podatków od lokalu i nieruchomości, których Państwowy Zakład Higieny nie opłaca.

Zysk na surowicach, szczepionkach i preparatach biologicznych Dział Surowic i Szczepionek osiąga przy sprzedaży w małych dozach w opakowaniu dla aptek.

e/ Zbyt produktów

Odbiorcami produktów Działu Surowic i Szczepionek są instytucje państwowe i klienci prywatni. Mniej więcej połowa produkcji pokrywa zapotrzebowanie instytucji państwowych,

druga zaś rozchodzi się pomiędzy odbiorców prywatnych.

W okresie 1934/35 sprzedano preparatów na łączną sumę 1.205 tys.zł. Z tego przypada na poszczególne produkty:

Surowice	na sumę	zł.	605	tys.
Szczepionki	"	"	"	195	"
Szczepionka przeciwko wściekliźnie	"	"	"	83	"
Krowianka ospowa	"	"	"	122	"
Insulina	"	"	"	195	"
Pituitrol	"	"	"	16	"
Pożywki	"	"	"	22	"
Naczynia i szkło	"	"	"	2	"
o g ó ł e m	na sumę		zł.	1205	tys.

Z kwoty tej przypada na poszczególnych odbiorców:

Instytucje rządowe	zł.	17	tys.
Departament Służby Zdrowia	"	128	"
Instytucje Komunalne i Społeczne ...	"	433	"
" Wojskowe	"	60	"
" prywatne	"	566	"
o g ó ł e m	zł.	1205	tys.

W zestawieniu powyższym nie uwzględniono eksportu surowic i szczepionek,które wysyłane są,w drobnych zresztą ilościach,do Czechosłowacji.-

Podkreślić należy,że od cen cennikowych udzielane są rabaty w wysokości od 15 do 50%, a mianowicie: M.O.Sp.i M.S.Wojsk. otrzymuje od cen cennikowych 50% rabatu,zaś prywatne firmy hurtowe,instytucje rządowe i niektóre samorządowe

otrzymują od cen cennikowych 15% opustu. Cennik zmieniany jest corocznie i podlega zatwierdzeniu przez Ministerstwo Opieki Społecznej.

f/ Rentowność

Z bilansów i rachunków zysków i strat widocznym jest, że Dział Surowic i Szczepionek dawał każdorocznie zyski.

Rentowność działu Surowic i Szczepionek w stosunku do obrotu za lata 1927/28 do 1934/35 określa się od 0,12 do 16,1%, względnie od 0,15 do 18,2% w stosunku do wpływów za preparaty.

Wahania rentowności objaśnia się poczynionymi inwestycjami a także wprowadzeniem nowych preparatów lub też wybuchem epidemii. Należy zaznaczyć, że Komisja musi kłaść nacisk na zagadnienie rentowności, gdyż wynika to z programu jej zadań. Rozumie ona jednak, że w przypadku tego przedsiębiorstwa rentowność ma znaczenie zupełnie podrzędne.

g/ Przywileje i konkurencja.

Uprzywilejowanie Działu Surowic i Szczepionek w stosunku do przedsiębiorczości prywatnej, wyraża się przede wszystkim w zwolnieniach podatkowych i co do opłat na rzecz Ubezpieczalni Społecznej, Funduszu Pracy i ubezpieczeń od wypadków, których Komisja bliżej nie analizowała.

Dalszym uprzywilejowaniem Działu Surowic i Szczepionek jest pretekcjonizm wytworów Państwowego Zakładu Higieny, stosowany przez instytucje państwowe i samorządowe, jakkolwiek nie stwierdzono w tym względzie oficjalnego nacisku ze strony władz. Stwarza to poważne utrudnienie dla działalności firm prywatnych.

PZH.

Przy zakupie surowców Dział Surowic i Szczepionek nie korzysta ze specjalnych ulg. Natomiast przy sprowadzaniu z zagranicy aparatów laboratoryjnych i względnie niezbędnych odczynników chemicznych dla prac laboratoryjnych, stosowane są wobec Działu Surowic i Szczepionek ulgi celne. Godnym podkreślenia jest fakt, że Dział Surowic i Szczepionek, jak i cały Państwowy Zakład Higieny, obowiązany jest zamawiać wszelkie druki, łącznie z najdrobniejszymi etykietami, przez PAT'a, który przyjmuje te zamówienia po cenie wyższej od rynkowej i każe na ich wykonanie długo czekać.

Dział Surowic i Szczepionek nie otrzymuje zaliczek na zamówienia. Przeciwnie nawet instytucjom rządowym, wojskowym i samorządowym udziela kredytu. Natomiast odbiorcom prywatnym sprzedaje tylko za gotówkę, co jest możliwe z racji monopolistycznego stanowiska Państwowego Zakładu Higieny, jako wytwórcy.

Szkło dla surowic, szczepionek i preparatów biologicznych, jakkolwiek pochodzenia zagranicznego, zakupuje Dział Surowic i Szczepionek u przetwórcy krajowego.

Płace urzędników i funkcjonariuszy regulowane są przez Ministerstwo Opieki Społecznej. Robotnicy dniówkowi angażowani są przez kierownika Działu Surowic i Szczepionek i pobierają od zł.3 wzwyż. Godnym jest zaznaczenia fakt, że według wyjaśnienia kierownika, Dział Surowic i Szczepionek obciążony jest kosztami płac urzędników /18/, figurujących na liście Działu Surowic i Szczepionek, a pełniących swe funkcje w części administracyjnej, co ma miejsce z racji braku personelu w innych działach Państwowego Zakładu Higieny. Nieprawidłowość ta pod-

nosi koszta produkcji Działu Surowic i Szczepionek,ponadto jest jaskrawym przykładem potrzeby wydzielenia Działu Surowic i Szczepionek,jako przedsiębiorstwa,z całości Państwowego Zakładu Higieny. Stan dzisiejszy wpływa na niemożliwość utrzymania właściwej kalkulacji.

Dział Surowic i Szczepionek konkuruje z firmami prywatnymi wytwarzającymi surowice,szczepionki i przetwór przysadki mózgowej /pituitrol/ niższą ceną,przywilejami wypływającymi z przynależności do Państwowego Zakładu Higieny i Ministerstwa Opieki Społecznej. Okoliczność ta posiada duże znaczenie w zakresie odbioru produkcji przez instytucje wojskowe,rządowe i samorządowe. Specjalnie podkreślić należy, że ani jedna z firm prywatnych,nie wytwarza insuliny,produkowanej przez Dział Surowic i Szczepionek,co tłumaczy się tym,że przy konkurencji z zaprowadzonym już preparatem Państwowego Zakładu Higieny firmy prywatne nie mogą liczyć na zbyt.

Sądzić bowiem należy,że nawet przy powstaniu firmy prywatnej,wytwarzającej insulinę,instytucje rządowe i samorządowe nadal zakupywałyby insulinę w Państwowym Zakładzie Higieny,tak jak to ma miejsce z surowicami i szczepionkami.

h/ Analiza bilansowa za lata 1928/29 - 1936/37.

Analiza niniejsza,dotycząca Działu Surowic i Szczepionek,oparta na przesłankach, szczegółowo omówionych w rozdziale VII w części ogólnej sprawozdania,została opracowana w tysiącach złotych,na podstawie bilansów Państwowych Zakładów Higieny i specjalnej tablicy statystycznej wypełnionej przez przedsiębiorstwo.

PZH.

Projekt analizy zawierającej dane za lata 1928/29 - 1936/37 został przesłany przedsiębiorstwu i nie spotkał się z żadnymi obiekcjami.

Tablica I.

Fundusz Amortyzacyjny.

Rozwój Amortyzacji.	1928/9 1/4	1929/30 1/4	1930/31 1/4	1931/2 1/4	1932/3 1/4	1933/4 1/4	1934/5 1/4	1935/6 1/4	1936/7 1/4	Razem
Amortyzacja bilansowa x/	-	-	31	63	-	43	89	139	186	551
Rozwój Funduszu Amortyzacyjnego										
Pozostawało na ultimo roku poprzedniego	-	-	-	31	63	-	43	89	139	
Przybyło	-	-	31	32	-	43	46	50	47	249
Razem	-	-	31	63	63	43	89	139	186	
Ubyło z tyt. odpisu na całkowite zużycie	-	-	-	-	63	-	-	-	-	63
Pozostaje w bilansach	-	-	31	63	-	43	89	139	186	186

Przedsiębiorstwo w zestawieniu swoim nie podaje amortyzacji normalnej,natomiast odpisy na amortyzację zaczyna przeprowadzać od roku 1930/31 i odpisy te przeprowadza do 1936/37 tworząc na koniec tego roku fundusz amortyzacyjny w sumie zł. 186 tys.

---

x/ Amortyzacja normalna nie jest wykazana w tablicy statystycznej,przyjęto amortyzację bilansową.

Tablica II.

Majątek stały.

Rozwój Majątku Stałego.

	1928/9 1/4	1929/30 1/4	1930/31 1/4	1931/2 1/4	1932/3 1/4	1933/4 1/4	1934/5 1/4	1935/6 1/4	1936/7 1/4	
Pozostawało na ultimo roku poprzedniego	283	283	783	823	821	767	788	808	866	
Przybyło w roku sprawozdawczym	-	500	40	-		21	20	58	46	685
Razem	283	783	823	823	821	788	808	866	912	
Ubyło: z tyt.zupełn.zużycia	-	-	-	2	54	-	-	-	-	56
Pozostaje w/g bilansu	283	783	823	821	767	788	808	866	912	629
Mniej Fundusz Amortyzacyjny	-	-	31	63	-	43	89	139	186	186
Majątek stały netto p/g bilansu	283	783	792	758	767	745	719	727	726	443

Majątek stały w czasie badanego okresu zwiększył się o sumę zł. 629 tys. i wynosi na 1/4.37 r. zł.912 ty Po potrąceniu amortyzacji bilansowej majątek stały wynosi zł. 726 tys. Zwiększenie majątku stałego tłuma się tym, że została wprowadzona do bilansu wartość gruntów i nieruchomości w Służewie oraz wartość domku likarni" w Warszawie.

Tablica III.

Majątek Płynny.

Rozwój Majątku Płynnego.	1928/9 1/4	1929/30 1/4	1930/31 1/4	1931/2 1/4	1932/3 1/4	1933/4 1/4	1934/5 1/4	1935/6 1/4	1936/7 1/4	Różnica ÷ -
1. Kasa, Banki, weksle, papiery i akcje	33	38	62	129	143	70	161	65	165	÷ 132
2. Zapasy, fabr., półfabrykaty i surowce	168	174	182	118	96	93	115	79	94	- 74
3. Dłużnicy: Inst. Państwowe	-	-	-	-	-	41	96	88	29	÷ 29
Różni	72	57	69	74	100	91	131	176	199	÷ 127
4. Sumy Przechodnie	9	18	12	17	15	32	3	4	3	- 6
Wartość Majątku Płynnego	282	287	325	338	254	327	506	412	490	÷ 208

Majątek płynny w okresie 1928/29 - 1936/37 wzrósł o sumę zł. 208 tys. i wynosi na 1/4.37 r. zł. 490 tys.

Tablica IV. KAPITAŁY WŁASNE.

Rozwój Kapitałów Własnych.	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	1936/7	
Kapitały Własne:										
a/Skarbu Państwa	3661	3865	4009	4202	13382	18759	19002	19002	19011	÷15350
b/Przedsiębiorstwa	1978	2118	2070	2091	249	262	344	344	424	- 1554
Razem:	5639	5983	6079	6293	13631	19021	19346	19346	19435	÷13796
c/Różne rezerwy	-	-	-	-	-	325	-	723	1865	÷ 1865
d/Nieuplasowane dotacje Sk.Pań.	-	-	-	-	-	-	-	-	12	÷ 12
Razem:	5639	5983	6079	6293	13631	19346	19346	20069	21312	÷15673
Plus zyski z roku sprawozd.	÷226	÷470	÷485	÷332	÷297	÷421	- 21	÷453	rozdzielone	
Stan Kapitałów Własnych p/g.bilansu analitycznego	5865	6453	6564	6625	13928	19767	19325	20522	21312	

Rozwój Kapitałów Skarbu Państw.w Kapit.Własnych	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	1936/7	
Udziały S.P.w Kap.Zakł.	3661	3865	4009	4202	13382	18759	19002	19002	19011	÷15530
Odejmuje się zadłuż.S.P.wykaz w Majątku Płynnym	98	95	91	88	6585	10356	2215	1964	1931	
Udziały S.P. Netto	3563	3770	3918	4114	6797	8403	16787	17038	17080	÷13517

Kapitały Własne p/g.danych przedsiębiorstwa wzrosły ogółem o kwotę zł.15 673.Udziały Skarbu Państwa w Kapitale Zakładowym po wyłączeniu zadłużenia Skarbu Państwa,wykazanego w Majątku Płynnym wzrosły o kwotę zł.13 517 tys.i wynosiły w dniu 31/III-1937 sumę zł.17 080 tys.Na wzrost Kapitałów Własnych wpłynęły dotacje Skarbu Państwa,jak to wykazują następujące dane,zaczerpnięte z tablicy statystycznej.

Tablica V.

Kapitały Obce.

Rozwój Kapitałów Obcych.

	1928/9 1/4	1929/30 1/4	1930/31 1/4	1931/2 1/4	1932/3 1/4	1933/4 1/4	1934/5 1/4	1935/6 1/4	1936/7 1/4	Różnica + -
a/ Zobowiązania względem Skarbu Państwa.	50	96	140	99	-	-	-	-	47	- 3
b/ Różni wierzyciele	134	60	106	23	14	33	86	12	84	- 50
Razem	184	156	246	122	14	33	86	12	131	- 53

Jak wynika z powyższej tablicy, kapitały obce w okresie 1928/29 - 1936/7 zmniejszyły się o sumę zł. 53 tys. i na 1/4.1937 r. wynoszą zł. 131 tys.

"P.Z.H."

Tablica VI.

Straty i Zyski.

Rozwój Zysków i Strat	1928/29 1/4 Straty	Zysk	1929/30 1/4 Straty	Zysk	1930/31 1/4 Straty	Zysk	1931/32 1/4 Straty	Zysk	1932/33 1/4 Straty	Zysk	1933/34 1/4 Straty	Zysk	1934/35 1/4 Straty	Zysk	1935/36 1/4 Straty	Zysk	1936/37 1/4 Straty	Zysk
Dochody.																		
1/ Eksploatacja		-		1446		1164		999		1116		963		1196		1110		1203
2/ Różne wpływy		-		23		11		9		4		5		7		66		54
3/ Przedsiębiorstwa pomocnicze		-		-		295		177		141		65		58				
		-		1469		1470		1185		1261		1033		1261		1176		1257
Wydatki.																		
1/ Administracja	-		200		275		165		170		137		61		60		75	
2/ Koszty produkcji	-		762		737		579		601		601		813		813		900	
3/ Przedsiębiorstwa pomocnicze	-		173		302		226		218		71		66		63		53	
4/ Różne	-		244		101		65		69		57		89		55		137	
5/ Fundusz Amortyzacyjny	-		-		26		26		-		43		46		50		48	
	-		1379		1441		1061		1058		909		1075		1041		1213	
Zysk z lat ubiegłych		44		-		-		-		-		-		-		-		-
Zysk p/g bilansu		2	90		29		124		203		124		186		135		44	
		46	1469	1469	1470	1470	1185	1185	1261	1261	1033	1033	1261	1261	1176	1176	1257	1257

Podatków w całym okresie sprawozdawczym przedsiębiorstwo nie płaciło.

VII. Wykaz zmian bilansowych

zaszłych w badanym okresie od 1/4.1928 - do 1/4.1937 r.

AKTYWA	1928 1/4	1937 1/4	Zmiany ÷ -	PASYWA	1928 1/4	1937 1/4	Zmiany ÷ -
Majątek stały	283	912	÷ 629	Kapitał własny	335	1041	÷ 706
Majątek płynny	282	490	÷ 208	Kapitał obcy	184	131	- 53
				Fundusz amortyzacyjny	-	186	÷ 186
				Zyski	46	44	- 2
	565	1402	÷ 837		565	1402	÷ 837

Tablica niniejsza służy jako sprawdzian zestawień rachunkowych.

VIII. REKAPITULACJA.

Okres badania 1928/9 - 1936/7 W tysiącach złotych

Na podstawie analizy bilansów Państwowego Zakładu Higieny - Dział Surowic i Szczepionek, ustalono następujące wyniki:

I. Fundusze Państwowe zaangażowane w przedsiębiorstwie w/g stanu na dzień 31/3. 1937 wynoszą:

1. UDZIAŁY:

a/ Z tytułu udziału w oficjalnym Kapitale Zakładowym	881		
b/ z tytułu kapitałów wypracowanych przez przedsiębiorstwo	160		
c/ z tyt. zysków niepodzielonych	44	zł.	1085

2. WIERZYTELNOŚĆ:

z tyt. udzielonych zaliczek	zł	47
Razem	zł	1132
Bilansowy Fundusz Amortyzacyjny wynosi zł.	zł	186

II. Wyniki finansowe przedsiębiorstwa.

1. W ciągu badanego okresu, przedsiębiorstwo dało zyski w sumie zł. 1643

które zużyto, jak niżej:

a/ na powiększenie kapitału zakładowego	zł.546		
b/ na stworzenie rezerw	zł.160	706	
c/ wpłacono do Skarbu Państwa		893	1599
Pozostaje w bilansie			zł. 44

III. Wyniki finansowe dla Skarbu Państwa.

Fundusze Państwowe Netto /łącznie z kredytami/ ulokowane w przedsiębiorstwie wynoszą . . . . zł. 1132

	1. Efektywne wpłaty do Skarbu Państwa	zł.	893
ZYSKI:	2. Przyrost kapitałów /ogółem/	zł.	750
	Pozostaje zysk	zł.	1.643

Koszty kapitału Skarbu Państwa zaangażowanego w przedsiębiorstwie w postaci Kapitału Zakładowego w latach 1928-1937 w wysokości 6 % p.a. wynoszą . . . . zł. 419

4. BURSA " AMELIN ".

W roku 1924 Rząd Polski przy współudziale /w wysokości $ 40.000.-/ Amerykańskiego Komitetu Rozdzielczego zakupił teren o przestrzeni 5 morgów / [illegible] /z czterema jednopiętrowymi budynkami,położony przy ulicy Puławskiej 91.- Celem zakupu było urządzenie Bursy dla słuchaczów Szkoły Państwowego Zakładu Higieny. Bursa zajęła dwa budynki na terenie dolnym,zaś dwa budynki na terenie górnym zostały oddane dla I Ośrodka Zdrowia Magistratu m.st.Warszawy. W krótkim czasie po zajęciu dwóch budynków na terenie górnym został wybudowany pawilon trzeci,przeznaczony na kąpielisko,świetlicę i t.p. Pawilon wybudowano z funduszu amerykańskiego,przeznaczonego dla Ośrodka Zdrowia. W ośrodku tym słuchacze Szkoły Higieny odbywają swoje zajęcia praktyczne. Do r. 1932 Magistrat m.st.Warszawy korzystał z terenu i budynków bezpłatnie,a od 1 kwietnia 1932 r. za używalność terenu z budynkami płaci do Skarbu Państwa czynsz dzierżawny w kwocie zł. 20.000.-rocznie. Umowa dzierżawna zawarta została na przeciąg lat 15. Do roku 1934/ /35 budżet Bursy "Amelin" mieścił się w części administracji budżetu Państwowego Zakładu Higieny /A/ jako nadwyżka dochodu,a od r.1934/35 został przeniesiony do części przedsiębiorstwa /B/. W r.1936 w posiadaniu Bursy pozostał tylko jeden budynek,drugi bowiem został przekazany do użytku Instytutu Higieny Psychicznej. Stało się to na skutek mniejszego napływu słuchaczów Kursów Szkoły Higieny do Bursy.

W r.1935 frekwencja w Bursie wyrażała się cyfrą 11.365 osób--dni. Zajmowany obecnie przez Bursę budynek i urządzenie wewnętrzne przedstawia się dodatnio. Budynek posiada 14 pokojów mieszkalnych, świetlicę, stołownię, urządzenia kuchenne, łazienki i t.d. Całość robi wrażenie starannego prowadzenia. Dom Bursy znajduje się w dobrze utrzymanym ogrodzie, dostarczającym warzyw do gospodarstwa kuchennego. Opłaty za mieszkanie z utrzymaniem, pobierane w Bursie, wynoszą zł.3 - do zł. 3.50 za dobę od osoby. Bursa nie może być uważana za przedsiębiorstwo, celem jej jest bowiem udzielenie pomocy przyjeżdżającym na kursy do Szkoły Higieny. Może być zaliczona do kategorii pensjonatów, nigdy jednak do przedsiębiorstw państwowych, konkurujących z przemysłem przetwórczym.

Skarb Państwa wpłacił część należności przy kupnie posesji. Poza tym Skarb Państwa żadnej pomocy Bursie nie udziela.

Po kupnie zostały zremontowane budynki i częściowo uskutecznione nowoczesne urządzenia pomieszczeń. Roboty te wykonano z funduszów uzyskanych z fundacji Rockefellera.

5. PRACOWNIA ANALITYCZNA.

Pracownia analityczna została urządzona w r.1927 przy Dziale Bakteriologii i Medycyny Doświadczalnej Państwowego Zakładu Higieny. Wtedy to przekazano Państwowemu Zakładowi Higieny wykonywanie badań klinicznych dla urzędników państwowych. Państwowy Zakład Higieny nie mógł rozszerzyć swojej działalności bez zwiększenia etatów i wydatków rze-

czowych. Ponieważ ze względów budżetowych zwiększenie etatów nie było możliwe,Ministerstwo Skarbu zgodziło się,aby z opłat za badania zwiększyć personel i podnieść wydatki rzeczowe. Z osiągniętych za analizy wpływów pokrywano są więc wydatki na utrzymanie personelu,zatrudnionego przy wykonywaniu tych analiz,oraz zakup chemikalii i niezbędnych przyrządów. W miarę rozwoju pracowni analitycznej w Warszawie uruchomiano stopniowo pracownie takie i w filiach Państwowego Zakładu Higieny,a więc we Lwowie,następnie w Krakowie,dalej w Łodzi, w Lublinie,w Toruniu i w Wilnie. Obecnie urządza się taką pracownię w Poznaniu. Pracownicy opłacani z funduszu Pracowni Analitycznej wykonują również różne prace dla Państwowego Zakładu Higieny z zakresu Działu Bakteriologii i Medycyny Doświadczalnej.

Kiedy przy ogólnych redukcjach budżetowych zmniejszano personel,co miało miejsce również w Pracowni Analitycznej w Warszawie,zostały przeznaczone do zamknięcia 2 filie,a mianowicie: w Lublinie i Toruniu. Wobec tego jednak,że utrzymanie tych placówek ze względu na potrzeby państwowe było konieczne,Państwowy Zakład Higieny zachował je,przeorganizowując na samowystarczalne jednostki gospodarcze przez wyposażenie ich w uprawnienie do pobierania opłat za badania. W ten sposób mogły pracownie te pokryć wydatki personalne i rzeczowe. Państwowy Zakład Higieny zaczął też wykonywać badania nie tylko dla urzędników państwowych,ale także dla Ubezpieczalni Społecznej i instytucji samorządowych. W wypadkach

ostrych chorób zakaźnych,wszystkie badania wykonuje się bezpłatnie.

Budżet Pracowni Analitycznej do r.1934/35 wyrażał się jedną pozycją w ogólnym budżecie Państwowego Zakładu Higieny w części Administracji /A/ jako nadwyżka dochodu. Dopiero od roku 1934/35 został budżet Pracowni Analitycznej pomieszczony w części przedsiębiorstwa /B/. Przepisy rachunkowo-kasowe dla Pracowni Analitycznej zostały opracowane dopiero w roku 1936.

Dodać należy,że Pracownia Analityczna,wykonuje badania dla osób prywatnych po cenach nie niższych od cen pobieranych przez pracownie prywatne,a czyni to dlatego,by nie czynić swoją działalnością zbytecznej konkurencji.

Zakres wykonywanych przez Pracownię Analityczną analiz jest różnorodny,wykonuje ona bowiem analizy kliniczne, badania techniczne,badania wód mineralnych,badania wód pitnych,badania organopreparatów,badania hormonów i witamin, różne badania farmakologiczne i t.p.-

6. STWIERDZENIA I WNIOSKI KOMISJI.

Na podstawie sprawozdań Podkomisji, badającej działalność przedsiębiorstw Państwowego Zakładu Higieny, sprawozdań i bilansów, konferencji Prezydium Komisji z udziałem dyrektora/Departamentu Zdrowia. Ministerstwa Opieki Społecznej i Dyrektora Państwowego Zakładu Higieny, oraz rzeczoznawców, Komisja stwierdza co następuje:

1. Państwowy Zakład Higieny, jak również i jego przedsiębiorstwa, z racji dodatniego wpływu, jaki wywierają na podnoszenie się stanu sanitarnego kraju, należy uznać za instytucje o doniosłości ogólno-państwowej.
2. W obecnym stanie rzeczy w kraju nie ma prywatnych przedsiębiorstw, które mogłyby podjąć się produkcji surowic w takich rozmiarach, aby zaspokoić potrzeby sanitarne kraju.
3. W chwili obecnej szczepionki i organopreparaty produkują również przedsiębiorstwa prywatne, natomiast Państwowy Zakład Higieny odgrywa rolę jedynego producenta insuliny w kraju.
4. Rozpoczęcie przez Państwowy Zakład Higieny produkcji pituitrolu/nie było uzasadnione poważniejszymi względami, bowiem w chwili przystąpienia przez Państwowy Zakład Higieny do produkcji pituitrolu, artykuł ten wyrabiany był również przez kilka prywatnych zakładów.
5. Dział surowic i szczepionek obciążony jest kosztami płac

pracowników umysłowych, którzy jednocześnie zatrudnieni są przy pracach w innych działach Państwowego Zakładu Higieny, co wpływa na zwiększenie kosztów utrzymania Działu surowic i szczepionek i uniemożliwia przeprowadzenie racjonalnej kalkulacji kosztów własnych wyrobów tego działu.

6. Wyniki finansowe Działu Surowic i Szczepionek /obliczone według zasad podanych w ogólnej części sprawozdania i oparte na wynikach szczegółowej analizy bilansowej za okres 1928/29 - 1935/36 zawartej w sprawozdaniu szczegółowym, przedstawiają się jak następuje:

A. Wyniki finansowe dla Skarbu Państwa.

1.	Fundusze państwowe /łącznie z kredytami/ zaangażowane w przedsiębiorstwie	zł.	1.132.000.-
2.	Efektywne wpłaty do Skarbu Państwa tytułem wpłat statutowych	zł.	893.000.-
3.	Rzeczywiste zyski dla Skarbu Państwa	zł.	1.643.000.-
4.	Koszty kapitału Skarbu Państwa zaangażowanego w przedsiębiorstwie w postaci kapitału zakładowego w latach 1928/29 - 1935/36 w wysokości 6% p.a.x/	zł.	419.000.-

B. Wyniki finansowe przedsiębiorstwa.

1.	Nadwyżka zysków bilansowych	zł.	1.643.000.-
2.	Wysokość niedostatecznej amortyzacji na zasadzie cyfr podanych przez przedsiębiorstwo	zł.	------------

Na podstawie powyższych stwierdzeń, Komisja przedstawia Rządowi następujące:

---

x/ Ponieważ środki na działalność Państwa, jako przedsiębiorcy, były czerpane pośrednio lub bezpośrednio z państwowych operacyj kredytowych, których koszt przekraczał z reguły 8% p.a. Komisja stwierdza, że inwestycje te powinny były wykazać rentowność zbliżoną do kosztów obsługi długów państwowych pokrywanych w części budżetu "Długi Państwowe" z ogólnych dochodów Skarbu. Komisja przyjęła jednak tylko 6% p.a. jako oprocentowanie zaangażowanych w przedsiębiorstwie pieniędzy skarbowych.-

WNIOSKI

1. Przedsiębiorstwa Państwowego Zakładu Higieny powinny pozostać w rękach Państwa,jednakże w tym tylko zakresie działania,jaki jest uzasadniony względami doniosłości ogólno-państwowej. W stosunku do stanu obecnego,wskazane byłyby ograniczenia jak niżej:

a/ zaniechanie produkcji szczepionek i insuliny w Państwowym Zakładzie Higieny dla celów handlowych, przy czym likwidacja fabrykacji tych wyrobów winna nastąpić po upływie dwóch lat,t.j. wówczas,gdy prywatne zakłady odpowiednio rozwiną produkcję powyższych artykułów i będą mogły zaspokoić potrzeby rynku krajowego; natomiast produkcję surowic należy nadal pozostawić w Państwowym Zakładzie Higieny;

b/ niezwłocznie zaniechać fabrykacji pituitrolu

2. Dział Surowic i Szczepionek wskazanym byłoby całkowicie wyodrębnić z ogólnej gospodarki Państwowego Zakładu Higieny i zaniechać wykorzystywania personelu tego działu do prac w innych działach Państwowego Zakładu Higieny.

3. Ponadto Komisja stwierdza,iż dotychczasowa działalność i organizacja "Pracowni Analitycznej" i Bursy "Amelin" z punktu widzenia Komisji nie nasuwają zastrzeżeń.

KOMISJA DO ZBADANIA GOSPODARKI PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH.

SPRAWOZDANIE

ze zbadania przedsiębiorstwa "Państwowe Zakłady Wodociągowe na Górnym Śląsku"

SPIS RZECZY:

ŹRÓDŁA :

1/ Odpowiedzi władz przedsiębiorstwa na kwestionariusze Komisji oraz bilanse, protokóły, sprawozdania, tablice, zestawienia i wszelkie inne dane cyfrowe i materiały opisowe nadesłane Komisji przez władze przedsiębiorstwa.

2/ Wyjaśnienia uzyskane przez referenta względnie przez Prezydium Komisji w toku konferencyj z przedstawicielami przedsiębiorstwa, tudzież od rzeczoznawców.

I. POWSTANIE I ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORSTWA.

Przejmując teren Górnego Śląska w dzisiejszych jego granicach, Polska objęła również w swe posiadanie znajdujące się na nim obiekty, należące do fiskusa pruskiego.

Z tego tytułu w posiadaniu polskim znalazła się część regionalnego urządzenia wodociągowego, przeznaczonego do zasilania w wodę 18 gmin i miasta Królewska Huta, z ogólną ilością ludności ponad 300.000, i szeregiem zakładów przemysłowych.

Jako składowe części tego urządzenia Polska otrzymała źródła wody pod Tarnowskimi Górami, nazywane za czasów niemieckich "Szybem Adolfa", a przemianowane w 1925 r. na "Szyb Staszica", stację pomp w Nowych Reptach pod Tarnowskimi Górami, 6 wież wodociągowych oraz rurociągi ogólnej długości 74 km.

Szyb Staszica dostarcza około 25.000 m^3 na dobę zdrowej wody.

Alimentacja urządzeń wodociągowych w południowo-zachodniej części Górnego Śląska z "Szybu Staszica" odbywa się za pomocą dwóch przewodów o średnicy 350 mm i 500 mm, przecinających Korytarz bytomski pod miastem Bytomiem na długości około 9 km. Jeden z tych przewodów prowadzi wodę z "Szybu Staszica" do Chropaczewa, a drugi do Chorzowa.

Nadto niektóre miejscowości polskie otrzymywały wodę z terytorium niemieckiego i odwrotnie.

Ten stan rzeczy, zgodnie z brzmieniem polsko-niemieckiej konwencji, dotyczącej Górnego Śląska, a zawar-

./.

tej w Genewie 15-go maja 1922 r., mógł trwać jedynie do 15 lipca 1937 r.

Wobec podziału całego śląskiego wodociągu regionalnego na część niemiecką i polską, eksploatacja jego w pierwszych latach po przejęciu przez Polskę Górnego Śląska była prowadzona na wspólny rachunek Polski i Niemiec przez Polsko-Niemiecki Zarząd Wodociągowy, przy zachowaniu zasady samowystarczalności przedsiębiorstwa, a więc bez strat i zysków. Wspólny zarząd trwał do 1-go stycznia 1924 r.

W tym czasie sprzedawano odbiorcom polskim wodę po cenie od 10 do 14 groszy za m^3 w domowym użytku, zaś przemysłową od 15 do 21 groszy. Konsumcja wody na obszarze polskim i niemieckim wyniosła w 1924/25 r. - 6.132.575 m^3, a w 1927/28 r. - 6.789.318 m^3.

Po zlikwidowaniu Polsko-Niemieckiego Zarządu Wodociągowego Ministerstwo Robót Publicznych dnia 10 marca 1924 r. ustanowiło "Państwowy Zarząd Zakładu Wodociągowego na Górnym Śląsku" z siedzibą w Katowicach.

Zarząd ten został na mocy rozporządzenia Prezydenta R.P. z dnia 28 czerwca 1924 r. przekształcony w drodze powołania do życia państwowego przedsiębiorstwa o charakterze użyteczności publicznej pod nazwą "Państwowe Zakłady Wodociągowe na Górnym Śląsku".

Stan techniczny urządzeń wodociągowych, przejętych od Niemców, pozostawiał dużo do życzenia.

Fakt zasilania polskiego wodociągu zapomocą rurociągów na terytorium niemieckim, obecność źródeł wody wodociągu nad samą granicą niemiecką pod Tarnowskimi

Górami oraz ograniczona wydajność ich - wymagały opracowania nowych rozwiązań technicznych w celu zapewnienia niezależnej, samodzielnej pracy "Państwowych Zakładów Wodociągowych na Górnym Śląsku" w warunkach większego bezpieczeństwa.

Studia nad przebudową uzyskanych po zaborcach urządzeń wodociągowych doprowadziły do oparcia całości o nowe źródła wody z rzeki Białej Przemszy w miejscowości Maczki województwa kieleckiego, oraz do znacznego rozszerzenia sieci rurociągów. Miejscowość Maczki jest położona o 50 km. od źródła B. Przemszy, która, biorąc swój początek pod Wolbromiem, płynie przez tak zwaną Pustynię Błędowską, co gwarantuje dobroć wody. Nowy statut o skomercjalizowaniu przedsiębiorstwa z dnia 1 października 1928 r. rozszerzył zasięg państwowego obszaru zaopatrywania w wodę - pierwotnie ograniczony do Śląska - na powiaty chrzanowski, woj. krakowskiego i będziński woj. kieleckiego, oraz miasta Katowice, Sosnowiec, Będzin i Dąbrowę Górniczą.

W ten sposób "Państwowe Zakłady Wodociągowe na Górnym Śląsku" znacznie rozszerzają przejęty po Niemcach zasięg działania regionalnego na osiedla, znajdujące się na terenie trzech województw, a pozbawione z powodu robót kopalnianych źródeł wód gruntowych.

Wykonywany obecnie projekt wodociągu w Maczkach został opracowany w 1925 r. przez inż. dr. Rosłońskiego, docenta Politechniki Lwowskiej. Koszt jego wykonania był początkowo obliczony na 24.265.000 zł., i jakkolwiek przedsiębiorstwo zostało ustawą z dn. 18 marca 1931 r.

upoważnione do zaciągnięcia pożyczki długoterminowej w kwocie 20 mil .zł. zły stan rynku nie pozwolił na zrealizowanie powyższej decyzji.

Roboty przy budowie nowych urządzeń zostały rozpoczęte w 1929 r.; wodociąg w Maczkach uruchomiono w styczniu 1931 r.,a obecnie roboty są tak dalece zaawansowane,iż w niedługim czasie po wygaśnięciu Konwencji Górnośląskiej,Polska będzie w stanie wyrzec się odcinków rurociągów,przechodzących przez Korytarz bytomski, a miejscowości zasilane wodą z Białej Przemszy uzyskają pod każdym względem wodę wyborowej jakości ze źródeł położonych z dala od granicy niemieckiej.

Ujęcie wodne wodociągu jest obliczone na dostarczanie w pierwszym stadium rozbudowy 45.- 50.tys.m^3 wody na dobę.Ilość ta,licząc się z rozwojem konsumcji wody na obszarze śląskim i dąbrowskim,wystarczy na pokrycie dziennego zapotrzebowania do 1940 r.

Pierwsza seria robót,rozpoczęta w 1929 r.i wykonana kosztem zł 9.326.722.- obejmowała:

1/ Urządzenia wodociągowe u źródeł wody w Maczkach,
2/ Zbiornik betonowy o pojemności 5.000 m^{3}w Zagórzu,
3/ Rurociąg 750 mm.śr.z Maczek do Sosnowca o dług. 9.600 m.b.

Druga seria robót była rozpoczęta w 1931 r.,a koszt jej wykonania wyniósł zł 5.390.000.- Obejmowała ona wykonanie rurociągów o rozmaitej średnicy o długości 17.500 m.b.

Trzecia seria przewiduje:

1/Rozbudowę urządzeń wodociągowych w Maczkach,
2/Rozbudowę rurociągów.

Koszt jej wyniesie około zł 6.000.000[x/],/do wykonania w okresie 1935/36,1936/37 i 1937/38 r./.

Przejęty od Niemiec majątek wodociągowy,łącznie z inwestycjami,dokonanymi od 1922 r.do 1928 r.przez Polskę, oddał Skarb Państwa przedsiębiorstwu w r.1928,jako równowartość kapitału zakładowego w sumie zł 5.630.945.

Koszt budowy wodociągu z Białej Przemszy został doprowadzony do 31.III.1935 r.do sumy zł 14.716.722.- zaś inwestycje nieukończone figurują w bilansie w kwocie - zł.1.534.287.- Stosownie do § 23 statutu obciążają te kwoty Skarb Państwa i zostały też w znacznej mierze pokryte dotacjami Skarbu.

Przewiduje się możność rozbudowania urządzeń wodociągowych w Maczkach do wydajności 120.000 m^3 na dobę, czyli 1.500 lt/sek.Biała Przemsza w miejscu ujęcia w okresach małej wody prowadzi 2.000 lt/sek.[xx/]

W celu zabezpieczenia rzeki od zanieczyszczania przewiduje się utworzenie powyżej Maczek terenów ochronnych.

---

x/ Preliminarz robót

1935/36 =	zł	2.110.000
1936/37 =	"	3.090.000
1937/38 =	"	800.000
Suma	zł	6.000.000

xx/ Powyższa liczba nie jest naukowo ustalona.

[illegible]

2. INWESTYCJE.

Wszystkie dochody przedsiębiorstwa przeznacza się na roboty inwestycyjne.

W okresie od 1 października 1928 r. do 31 marca 1935 r. przedsiębiorstwo wykonało inwestycji majątkowych

ogólnej wartości	zł 13.714.917.-
co łącznie z wydatkiem dokonanym w r. 1927/28 na zakup rur do I serii budowy wodociągu z B. Przemszy	" 1.830.946.-
przedstawia całkowity koszt inwestycyj ukończonych do 31.III.35 r. w wysokości . .	zł 15.545.863.-

Z kwoty tej przypada na majątek

Skarbu Państwa /nieruchomości/	zł 15.348.558.-
oraz na majątek przedsiębiorstwa /ruchomości/	" 197.305.-

Koszty wykonanych inwestycyj zostały pokryte przede wszystkim z dotacyj Skarbu oraz z dochodów i funduszów przedsiębiorstwa, a częściowo przy pomocy operacyj kredytowych. Stan zadłużenia przedsiębiorstwa z tytułu pożyczek zaciągniętych na cele inwestycyjne wynosi na dzień 31 marca 1936 r. sumę zł 1.751.726.-

Na zadłużenie to składają się niżej wyszczególnione pożyczki długoterminowe:

Pożyczka Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego . . .	zł 76.148.-
" Ubezpieczeń Społecznych	" 475.578.-
Pożyczki Funduszu Pracy	" 1.200.000.-

Obsługa tego zadłużenia, jest dokonywana z dotacyj i sum przypadających Skarbowi z tyt. oprocentowania kapitału zakładowego w skali 2% /w myśl ust. 2 § 25 statutu przedsiębiorstwa/.

Pozostałość na rzecz Skarbu zużywa się za jego zgodą na pokrycie kosztów budowy wodociągu w Maczkach.

Zgodnie z § 23 statutu,Skarb zobowiązał się do pokrywania wydatków inwestycyjnych,które nie znajdują pokrycia we własnych środkach przedsiębiorstwa,za pomocą dotacyj w granicach ustalonych w budżecie państwowym oraz kosztu oprocentowania i amortyzacji pożyczek zaciągniętych na budowę wodociągu zastępczego ujmującego wody z rzeki Białej Przemszy w Maczkach.

W najogólniejszym zestawieniu finansowanie inwestycyj i wpłata zobowiązań w czasie od 1.X.1928 r.do 31.III.1935 r. przedstawia się następująco:

a/ Inwestycje:

Koszt budowy wodociągu z B.Przemszy

I seria robót	zł 9.326.722.30	
II " "	" 5.390.000.-	14.716.722.30

Koszt inwestycyj własnych

w majątku nieruchomym	zł 631.834.88	
" ruchomym	" 197.305.67	829.140.55
Ogólny wkład inwestycyjny zł		15.545.862.85

b/ Obsługa pożyczek:

Koszty oprocentowania	zł 2.905.807.53	
" amort.pożycz.Sl.Urz. Wojewódzkiego	zł 22.170.03	2.927.977.56
	zł............	18.473.840.41

Sposób pokrycia:

Dotacje Skarbu Państwa

1.830.945,54 + 4.460.000 + 6.500.000 = 12.790.945.54

Dochody przedsiębiorstwa

z eksploatacji	zł 3.223.101.36	
z kapit.amortyz.	" 1.308.699.12	4.531.800.48

Inne

dotacja Funduszu Bezrob.	15.261.62	
przeszacowane grunta	59.612.70	74.874.32
Suma pożyczek pozostałych do spłacenia wg.bilansu na 31.III.1935 r./bez Sl. Urz.Wojew./	1.076.220.07	18.478.840.41

3. KALKULACJA CENY WODY

Główną zasadą gospodarczą przedsiębiorstwa jest,że odbiorcy wody w myśl § 20 statutu pokrywać mają wszystkie koszty eksploatacyjne i handlowe,oprocentowanie kapitału zakładowego w wysokości 2% w stosunku rocznym,amortyzację budowli i innych urządzeń w stosunku do zużywania,oprocentowanie i amortyzacje zaciągniętych dla przedsiębiorstwa pożyczek inwestycyjnych,wreszcie potrącenia na fundusz rezerwowy i asekuracyjny.

Przedsiębiorstwo samo nie powinno jednak z eksploatacji ciągnąć zysków ponad przepisane oprocentowanie kapitału zakładowego i aby powyższa zasada została zachowana,ustalony został w § 21 statutu sposób obliczenia ceny za wodę.

W myśl powyższych zasad,wytwarza przedsiębiorstwo w wyniku eksploatacji kapitał amortyzacyjny,fundusz inwestycyjny, rezerwowy i asekuracyjny; ponadto za specjalnym zezwoleniem posiada mały fundusz pożyczkowy dla pracowników przedsiębiorstwa,a posiadało jeszcze fundusz pożyczkowy na budowę rurociągów dla gmin,który został z uwagi na powołanie do życia Funduszu Pracy w r.1935 zlikwidowany.

W pierwszych latach eksploatacji wodociągu,po przejęciu przez Polskę,cena za wodę wynosiła od 10 do 14 groszy za m^3 dla/spożycia domowego/ludności,oraz od 15 do 21 groszy dla celów przemysłowych.

W miarę wykonywanych inwestycyj cena wzrastała i obecnie wynosi 18 gr. za m^3 wody dla ludności i 24 gr. za m^3 wody przemysłowej.

Cena taz czasem, gdy konsumcja powiększy się, może ulec dalszej redukcji.

Stosownie do preliminarza budżetowego na okres 1936/37 jest przewidywana sprzedaż wody około 9 milionów m^3; wydajność urządzeń wodociągowych z B. Przemszy przy 40.000 m^3 na dobę pozwala rozwinąć sprzedaż do 14.600.000 m^3 wody rocznie. Spodziewać się można osiągnięcia tej ilości około 1940 r. Dopiero wówczas można wedle opinii Dyrekcji Wodociągów spodziewać się osiągnięcia samowystarczalności finansowej przedsiębiorstwa.

Przedsiębiorstwo będzie mogło wtedy przy utrzymaniu obecnych cen z dochodów brutto opłacać procenty i anuitety od pożyczek i zapewnić oprocentowanie kapitału zakładowego.

Dopóki to nie nastąpi, Skarb Państwa będzie zmuszony zrezygnować z oprocentowania kapitału zakładowego, aby uzyskiwane z eksploatacji środki przeznaczyć na obsługę pożyczek. Oprocentowanie nowych pożyczek, jakie Dyrekcja przewiduje zaciągnąć na dokończenie programu wodociągowego w granicach 45 - 50.000 m^3 poboru wody na dobę w sumie 2 milionów złotych, nie będzie mogło przekroczyć 2% w stosunku rocznym przy amortyzacji w ciągu 25 lat.

Wypada jeszcze stwierdzić, że nie jest słuszną rzeczą pobieranie wyższej taksy za wodę przemysłową, używaną przez przedsiębiorstwa przemysłowe w wielkiej ilości, a więc obciążającą te przedsiębiorstwa oraz niższej taksy za wodę użytko-

wą, pobieraną w małych ilościach przez wielu konsumentów, których obsługa jest kłopotliwszą i kosztowniejszą.

4. ORGANIZACJA PRZEDSIĘBIORSTWA.

Państwowe Zakłady Wodociągowe na Górnym Śląsku z siedzibą w Katowicach, stanowią wydzielone z ogólnej administracji państwowej przedsiębiorstwo o charakterze użyteczności publicznej, posiadające osobowość prawną i rządzące się własnym statutem, nadanym w 1924 r.

Władze przedsiębiorstwa stanowią:

1. Rada Administracyjna,
2. Dyrekcja,
3. Komisja Rewizyjna.

Do władz przedsiębiorstwa wchodzą obecnie następujące osoby:

Rada Administracyjna:

Prezes 1/ Inż. Bronisław STAWISKI, dyrektor Depart. Techniczno-Budowlanego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych;

Wiceprezes 2/ Inż. Zygmunt RUDOLF, radca Ministerstwa Spraw Wewnętrznych;

Członkowie: 3/ Delegat Rady do robót inwestycyjnych Inż. Józef ZAJACZEK, b. dyrektor Biura Wodnego Ministerstwa Komunikacji;

4/ Inż. Dr. Romuald ROSŁONSKI, nacz. Wydz. Państw. Instytutu Geologicznego;

5/ Dr. Stanisław MEKARSKI, radca Ministerstwa Skarbu.

Dyrekcja:

1/ dyrektor Inż. Kazimierz NOWAKOWSKI

2/ wicedyrektor Dr. Stanisław STEFEK

Komisja Rewizyjna:

1/ Józef MIESZALSKI, naczelnik Wydziału Ministerstwa Skarbu;

2/ Inż. Witold STANISŁAWSKI, kierownik biura studjów w Związku Miast Polskich;

3/ Bolesław KRAJEWSKI, podreferendarz Min. Spraw Wewnętrznych.

Organizacja Państwowych Zakładów Wodociągowych przedstawia się obecnie wg. następującego schematu:

1/ Biuro administracyjne z podziałem na:

a/ sekretariat

b/ oddział prawny

c/ oddział administracyjny;

2/ Biuro rachunkowe z podziałem:

a/ oddział handlowy

b/ " finansowy

c/ " ubezpieczeń i świadczeń;

3/ Biuro techniczne /ruchu i konserwacji/ z podziałem:

a/ oddział maszynowy

b/ " sieci wodociągowej

c/ " wodny

d/ " kontroli wody i urządzeń filtracyjnych;

4/ Biuro projektów i budowy z podziałem na:

a/ oddział projektów, pomiarów i studjów

b/ budowy.

Na czele biur stoją kierownicy i inspektorzy ruchu maszynowego, sieci wodociągowej i urządzeń wodnych.

Pracownicy przedsiębiorstwa nie są urzędnikami państwowymi i wynagradzani są w zależności od świadczonych usług w sposób przyjęty w przedsiębiorstwach prywatnych /§ 10 statutu/.

Przyjmowanie i zwalnianie personelu urzędniczego i robotniczego oraz ustalanie jego wynagrodzenia należy do kompetencji Dyrekcji.Dyrekcja jest odpowiedzialna za prowadzenie przedsiębiorstwa ze starannością porządnego kupca /§ 37 statutu/.

5. ZAGADNIENIE WŁASCIWOSCI PAŃSTWA DO ADMINISTROWANIA ZAKŁADAMI WODOCIĄGOWYMI.

Zachodzi pytanie,czy Państwo jest obowiązane tworzyć przedsiębiorstwa wodociągowe i ponosić z tego tytułu poważne koszty i ryzyko administracji?

Regionalne wodociągi,przeznaczone dla obsługi szeregu osiedli ludzkich,zgrupowanych na pewnym terytorium,są znaną i coraz częściej spotykaną formą urządzeń sanitarnych o poważnym znaczeniu gospodarczym i społecznym.

Z charakteru swego mają one znaczenie lokalne,a budowa ich winna być podejmowana przez zainteresowane samorządy.Na Państwo może spadać obowiązek ułatwienia powstawania tych pożytecznych urządzeń; nie może natomiast należeć do zadań Państwa przyjmowanie na siebie obowiązków komunalnych.Przy założeniu,iż regionalne wodociągi miałyby być budowane przez Państwo,obowiązek ten winienby obejmować obszar całego Państwa,co oczywiście nigdzie nie ma miejsca.

W danym wypadku zaszły szczególne okoliczności: Fakt, iż wodociągi te należały do fiskusu pruskiego,iż ludność była obdarzona dobrodziejstwem otrzymywania wody staraniem czynnika państwowego,iż z układów politycznych spadły na Polskę

terminowe obowiązki zrekonstruowania odziedziczonych urządzeń, iż wymagało to poważnych środków, iż czynnik lokalny nie wyrażał gotowości poniesienia wynikających stąd kosztów, warunkował nieuniknioną konieczność ujęcia problemu wodociągu na Górnym Śląsku przez Państwo, czyli stworzenie z tych urządzeń etatystycznej jednostki.

Jak wynika z bilansu na 31.III.1936 r. na rekonstrukcję urządzeń wodociągowych, dokonaną przez "Państwowe Zakłady Wodociągowe na Górnym Śląsku", Skarb Państwa wydatkował sumę 19 milionów złotych, a po dokonaniu robót w 1936 r. i zamknięciu obecnego cyklu, suma wydana przez Skarb przekroczy 20 milionów złotych.

Może powstać pytanie, jakie dalsze obowiązki mają spaść na Państwo z racji obecnego stanu posiadania i z racji ewentualnej dalszej rozbudowy przedsiębiorstwa.

Problem wodociągu regionalnego jest w zasadzie zagadnieniem żywym, nie może być zamknięty w dzisiejszych ramach zatrzymany w rozwoju. Jest to zagadnienie o charakterze dynamicznym, a jego dynamika wynika z rozwoju alimentowanych miejscowości oraz z potrzeb sąsiednich miejscowości, które zapragną skorzystać z dobrodziejstw urządzeń wodociągowych. Z tego względu Państwo musi się liczyć z dalszymi wydatkami dla rozwoju swego przedsiębiorstwa.

Mając to na względzie pozostaje pytanie, czy obecna forma prawna ma pozostać, czy raczej po zupełnym zadośćuczynieniu wymogom politycznym i socjalnym - nie należałoby doradzać Państwu przekształcenie czysto etatystycznej formy przedsiębiorstwa na inną?

Niezależnie od zasadniczych względów, przemawiających na

rzecz zainteresowania się sprawą wodociągów regionalnych czynnika samorządu terytorialnego wojewódzkiego, a nie Państwa, inne momenty przemawiają na korzyść tej samej tezy.

Obok państwowych wodociągów na Górnym Śląsku istnieje wielkie urządzenie wodociągowe o charakterze terytorialnym, które należy do Powiatowego Wydziału Katowickiego. Wodociąg katowicki posiada pierwotne źródło wody w miejscowości "Rozalia", w północno-wschodniej części tego powiatu w bliskości rzeki Brynicy, w miejscu zaniechanej kopalni cynku. Nadto posiada wodociąg katowicki do swej dyspozycji nowe obfite źródło wody, ujęte własnym sumptem. Odbiorcami wody wodociągu powiatu katowickiego są przeważnie miasta i gminy tegoż powiatu oraz kilka gmin północnych sąsiedniego powiatu świętochłowickiego. Cena jej jest równa cenie wody z wodociągu w Maczkach.

Nie jest rzeczą **wskazaną**, aby na tym samym terytorium utrzymywać bez widocznej koniecznej potrzeby dwa urządzenia wodociągowe, jako organizmy samodzielne, przeznaczone dla tych samych celów, a będące obydwa własnością publiczną.

Z natury rzeczy powstają zjawiska konkurencyjności dwóch publicznych urządzeń wodociągowych, a dla regulowania tych zagadnień w 1934 r. została wydelegowana Komisja Rządowa.

Na podstawie opinii tej Komisji, a również i opinii rzeczoznawców został ustalony terytorialny zakres działania każdego z dwóch urządzeń wodociągowych.

Byłoby jednak rzeczą wskazaną rozważyć zagadnienie połączenia obydwóch urządzeń oraz przekazania ich dalszej rozbudowy i eksploatacji władzom samorządu terytorialnego wojewódzkiego z zabezpieczeniem słusznych interesów Państwa, które

zainwestowało poważne sumy w wodociąg w Maczkach.

Powołanie do życia jednej organizacji,która objęłaby w posiadanie obydwa wodociągi, dałoby niewątpliwie poważne korzyści:

1/ Ułatwi połączenie dwóch urządzeń wodociągowych o charakterze regionalnym w jedną całość.

2/ Pozwoli na gospodarkę wytworzonemi rezerwami.

3/ Skoordynuje w należyty sposób techniczne rozwiązanie całości;

4/ Stworzy warunki tańszej eksploatacji.

5/ Powiększy dochodowość całości .

6/ Ułatwi uzyskanie oprocentowania kapitałów publicznych.

7/ Pozwoli na racjonalniejsze wykorzystanie w przyszłości funduszów publicznych.

8/ Zapewni przemysłowi miękką wodę lepszego gatunku.

Oczywiście przekazanie obydwóch wodociągów organizacji terytorialnej uwolni Państwo od ponoszenia ryzyka w razie dalszej rozbudowy tych urządzeń.

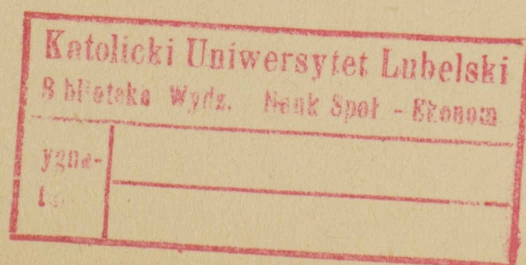
Myśl połączenia obydwóch wodociągów na Górnym Sląsku przyświecała autorom dzisiejszej konstrukcji organizacyjnej państwowego wodociągu w Maczkach.Swiadczy o tym statut państwowego przedsiębiorstwa,którego § 5 wyraźnie rozciąga obszar działania przedsiębiorstwa i na miasto Katowice i na powiat katowicki.

Zrealizowanie tej koncepcji nie będzie wymagać żadnych poważniejszych środków,gdyż rurociągi państwowego wodociągu przebiegają około Katowic i ten największy obiekt spożycia wody z wodociągu katowickiego może być z łatwością i w każdej chwili dołączony do sieci wodociągu państwowego.

6. ANALIZA BILANSOWA
za lata 1928/29 - 1936/37

Analiza niniejsza oparta na przesłankach szczegółowo omówionych w rozdziale VII części ogólnej sprawozdania, opracowana w tysiącach złotych, na podstawie specjalnej tablicy statystycznej, wypełnionej przez przedsiębiorstwo "Państwowe Zakłady Wodociągowe na Górnym Śląsku" i bilansów tegoż przedsiębiorstwa za 1935/6 i 1936/7 r.

Projekt analizy, był przesłany przedsiębiorstwu do zaopiniowania i nie spotkał się z żadnymi obiekcjami.

Tablica I. **FUNDUSZ AMORTYZACYJNY.**

Rozwój amortyzacji.

	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	1936/7	
Amortyzacja normalna	77	152	154	347	347	374	466	471	493	2881
Amortyzacja bilansowa	92	189	186	426	379	405	488	491	493	3149
Wysokość niedostatecznej amortyzacji	÷15	÷37	÷32	÷79	÷32	÷31	÷22	÷20	-	÷268

Rozwój Funduszu Amortyzacyjnego.

	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	1936/7	
Pozostawało na Ultimo roku poprzedniego	-	92	281	462	888	1266	1668	2156	2627	
Przybyło	92	189	186	426	379	405	488	491	493	÷3149
Razem	92	281	467	888	1267	1671	2156	2647	3120	
Ubyło z tyt. odpisu na całkowite zużycie	-	-	5	-	1	3	-	20	15	- 44
Pozostaje w bilansach	92	281	462	888	1266	1668	2156	2627	3105	3105

Przedsiębiorstwo wykazało amortyzację normalną mniejszą od bilansowej.

Tablica II. MAJĄTEK STAŁY.

Rozwój Majątku Stałego	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	1936/7	
Pozostawało na Ultimo roku poprzedniego	5733	5767	11433	14014	18616	18785	19241	19350	20917	
Przybyło w roku sprawozdawczym	34	5666	2586	4602	170	459	109	1587	2559	17738
Razem:	5767	11433	14019	18616	18786	19244	19350	20937	23476	
Ubyło z tyt.zup. zużycia	-	-	- 5	-	- 1	- 3	-	-20	- 15	- 44
Pozostaje p/g. bilansu	5767	11433	14014	18616	18785	19241	19350	20917	23461	17694
Mniej Fundusz Amortyzacyjny	92	281	462	888	1266	1668	2156	2627	3105	3013
Majątek Stały Netto p/g.bilansu	5675	11152	13552	17728	17519	17573	17194	18290	20356	14681

Majątek Stały wzrósł na koniec okresu o zł. 17.694 tys.i wynosi zł.23.461 tys. Raptowny wzrost Majątku nastąpił w roku 1930/31 i wzrastał stopniowo wskutek znacznych inwestycyj w budynkach i rurociągach oraz budowy wodociągu w Białej Przemszy.

Tablica III. MAJĄTEK PŁYNNY.

Rozwój Majątku Płynnego.	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	1936/7	÷ - Różnic
1. Kasa, banki, weksle, papiery i akcje	Brak	danych	91	115	189	234	488	1373	1586	
2. Zapasy, fabrykaty, półfabrykaty i surowce	166	189	199	181	178	331	326	294	257	
3. Dłużnicy: Skarb Państwa	98	95	91	88	6585	10356	2219	1964	1931	
Różni	Brak	danych	1117	639	404	600	541	590	641	
Wartość Majątku Płynnego p/g. bilansu	2786	1501	1498	1023	7356	11521	3574	4221	4415	÷ 1629
Odejmuje się pozycje zadłużenia Skarbu Państwa	98	95	91	88	6585	10356	2219	1964	1931 x/	
Majątek Płynny Netto/Bez zadłużeń Skarbu/	2688	1406	1407	935	771	1163	1355	2257	2484	- 204

Jak wynika z powyższego wartość Majątku Płynnego, p/g. danych przedsiębiorstwa, wzrosła na koniec okresu o zł. 1.629 tys. Jeżeli natomiast z Majątku Płynnego wyelimi-nujemy pozycje zadłużenia Skarbu Państwa, to okazuje się, że Majątek Płynny zmniejszył się o kwotę zł 204 tys.

x/ ... inwestycyj sumptem własnych środków

Tablica IV. KAPITAŁY WŁASNE.

Rozwój Kapitałów Własnych.	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	1936/7	
Kapitały Własne:										
a/ Skarbu Państwa	3661	3865	4009	4202	13382	18759	19002	19002	19011	÷15350
b/ Przedsiębiorstwa	1978	2118	2070	2091	249	262	344	344	424	- 1554
Razem:	5639	5983	6079	6293	13631	19021	19346	19346	19435	÷13796
c/ Różne rezerwy	-	-	-	-	-	325	-	723	1865	÷ 1865
d/ Nieuplasowane dotacje Sk.Pań.	-	-	-	-	-	-	-	-	12	÷ 12
Razem:	5639	5983	6079	6293	13631	19346	19346	20069	21312	÷15673
Plus zyski z roku sprawozd.	÷226	÷470	÷485	÷332	÷297	÷421	- 21	÷453	rozdzielone	
Stan Kapitałów własnych p/g. bilansu analitycznego	5865	6453	6564	6625	13928	19767	19325	20522	21312	

Rozwój Kapitałów Skarbu Państw. w Kapit. Własnych	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	1936/7	
Udziały S.P. w Kap. Zakł.	3661	3865	4009	4202	13382	18759	19002	19002	19011	÷15530
Odejmuje się zadłuż. S.P. wykaz w Majątku Płynnym	98	95	91	88	6585	10356	2215	1964	1931	
Udziały S.P. Netto	3563	3770	3918	4114	6797	8403	16787	17038	17080	÷13517

Kapitały Własne p/g. danych przedsiębiorstwa wzrosły ogółem o kwotę zł. 15 673. Udziały Skarbu Państwa w Kapitale Zakładowym po wyłączeniu zadłużenia Skarbu Państwa, wykazanego w Majątku Płynnym wzrosły o kwotę zł. 13 517 tys. i wynosiły w dniu 31/III-1937 sumę zł. 17 080 tys. Na wzrost Kapitałów Własnych wpłynęły dotacje Skarbu Państwa, jak to wykazują następujące dane, zaczerpnięte z tablicy statystycznej.

Tablica V. D O T A C J E.

Wykaz dotacyj Skarbu Państwa.

	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	1936/7	Razem
Otrzymano od Skarbu Państwa w roku bież. p/g. tablicy statystycznej	-	-	720	502	805	1650	1560	955	700	6892
Sumy wydzielone z zysków, pozostawione przedsiębiorstwu jako dotacje p/g. tablicy statystycznej	70	220	152	157	-	347	7	512	-	1465
R a z e m:	70	220	872	659	805	1997	1567	1467	700	8357
Umorzone pożyczki i procenty	-	-	-	152	-	-	6500	-	-	6652
Razem:	70	220	872	811	805	1997	8067	1467	700	15009

Z powyższego wynika, że przedsiębiorstwo uzyskało w ciągu badanego okresu z sum budżetowych Skarbu Państwa zł. 6 892 tys. tytułem dotacji na inwestycje. Niezależnie od tego Skarb Państwa pozostawił przedsiębiorstwu również na inwestycje sumy przypadające Skarbowi Państwa z tytułu oprocentowania Kapitału Zakładowego, wydzielone z zysków przedsiębiorstwa, w wysokości zł 1.465 tys. W roku 1935 została poza tym umorzona pożyczka Banku Polskiego z Państwowego Funduszu "F" w wysokości zł 6.500 tys., zaciągnięta przez przedsiębiorstwo w roku 1928 i 1930.

Tablica VI. KAPITAŁY OBCE.

Rozwój Kapitałów Obcych.	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	1936/7	
a/ Zobowiązania względem Skarbu Państwa:										
Długoterminowe pożyczki	1500	5000	6500	6500	6500	6500	108	1751	1585	
Zaliczki otrzymane od Instytucji Rządowych	70	220	152	157	-	347	285	177		
b/ Różni wierzyciele	1026	1180	1834	5469	4447	2480	1050	61	1874	
Razem:	2596	6400	8486	12126	10947	9327	1443	1989	3459	÷863

Kapitały obce wzrosły na koniec badanego okresu o zł.863 tys.i wynoszą ogółem kwotę zł 3.459 tys.,w sumie tej kapitały Skarbu Państwa wyrażają się w kwocie zł 1.585 tys.Na podkreślenie zasługuje znaczny wzrost wierzytelności w latach 1931/32 - 1932/33.Przedsiębiorstwo w badanym okresie korzystało między innymi z niskoprocentowych kredytów Funduszu Pracy i Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego.

Tablica VII. ZYSKI i STRATY

Zestawienie Zysków i-Strat.

	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	1936/7
÷ Z Y S K I									
Wykazano w bilansach za rok sprawozdawczy	226	470	485	332	297	421	-	453	-
-S T R A T Y za rok sprawozdawczy	-	-	-	-	-	-	- 21	-	-
Razem Z Y S K Netto	226	470	485	332	297	421	- 21	453	-

Rentowność przedsiębiorstwa,wyrażająca się stosunkiem rocznego zysku brutto do wysokości kapitału zakładowego,wyniosła:

w okresie 1928/29 - 11,2%

w okresie 1934/35 - 4,7%

Spadek rentowności tłumaczy się tym,że w międzyczasie zainwestowany został wielki kapitał w wodociąg zastępczy z Białej Przemszy.Wykazana rentowność 4,7% dla tego rodzaju przedsiębiorstwa jest dostatecznie wysoka i w wypadku uzyskania wyższego procentu,co może mieć miejsce przy powiększeniu sprzedaży,przedsiębiorstwo może w dalszym ciągu obniżać cenę wody.Na stopień rentowności bowiem wpływa głównie rozwój konsumcji wody,który jest zapewniony z powodu przyrostu ludności, rozbudowy osiedli,kanalizacji i gminnych sieci wodociągowych, rozwoju przemysłu i t.p.

Wpływy eksploatacyjne za wodę	Za I półrocze 1928/9	Za rok 1935/36
Konsumcja wody	zł.755.817	1.873.847
Sprzedano wody do picia i celów gospodarczych	m3 2.018.821	5.777.748
Sprzedano wody dla celów przemysłowych	" 1.700.050	2.957.633
R a z e m:	m3 3.718.871	8.735.381

Dochodowość bilansowa przedsiębiorstwa w okresie od 1 października 1928 r.do 31 marca 1936 r.wyrażona w sumach zysku za poszczególne okresy operacyjne, przedstawia się w sumie zł 2.684 tys.mniej straty zł.21 tys.,jak wykazuje powyższa tablica.

Tablica VIII. W Y K A Z

zmian bilansowych, zaszłych w okresie 1928/29-1936/37 /Służy jedynie jako sprawdzian prawidłowości zestawień rachunkowych/.

A K T Y W A	Począt. okr. bad.	Koniec okr. bad.	Zmiany ÷ –	P A S Y W A	Począt. okr. bad.	Koniec okr. bad	Zmiany ÷ –
1. Majątek Stały	5767	23461	÷17694	1. Kapitały Własne	5639	21312	÷15673
2. Majątek Płynny	2786	4415	÷ 1629	Z y s k i	226	–	– 226
				2. Kapitały Obce	2596	3459	÷ 863
				3. Fundusz Amortyz.	92	3105	÷ 3013
	8553	27876	÷19323		8553	27876	÷19323

Zestawienie zmian po wyeliminowaniu zadłużenia Skarbu Państwa

Majątek Stały	5767	23461	÷17694	Udziały Skarbu Państwa	3563	17080	÷13517
				Kapitał Przeds. i rezerwy	1978	2301	÷ 323
				Z y s k i	226	–	– 226
				Kapitały Obce	2596	3459	÷ 863
Majątek Płynny	2688	2484	– 204	Fundusz Amortyzac.	92	3105	÷ 3013
	8455	25945	÷17490		8455	25945	÷17490

IX. R E K A P I T U L A C J A.

Okres badania 1928/9 - 1936/7 w tysiącach zł.

Na podstawie analizy bilansów przedsiębiorstwa "Państwowe Zakłady Wodociągowe na G-Śląsku" ustalono następujące wyniki:

I. Fundusze Państwowe zaangażowane w przedsiębiorstwie w/g. stanu na dzień 31/III.1937 wynoszą:

1. UDZIAŁY:

a/ Z tyt. udziału w oficjalnym Kapit. Zakładowym	17080		
b/ Z tyt. nieuplasowanych dotacyj	12	17092	
c/ Z tyt. kapitałów wypracowanych przez przedsiębiorstwo	424		
d/ Z tyt. różnego rodzaju rezerw wypracowanych	1865	2289	Zł 19381

2. WIERZYTELNOŚCI:

Z tyt. udzielonych pożyczek długoterminowych i zaliczek	1585
R a z e m:	Zł. 20966

Bilansowy Fundusz Amortyzacyjny wynosi	Zł. 3105

II. Wyniki finansowe przedsiębiorstwa.

1.W ciągu badanego okresu, przedsiębiorstwo

dało zyski w sumie........................ Zł 8693

które zużyto, jak niżej:

a/ na powiększenie kapitału zakładowego Zł. 6637

b/ na stworzenie rezerw " 1865 8502

c/ wpłacono do Skarbu Państwa " 170

d/ zużyto na pokrycie strat . . . . " 21 191 " 8693

2.W ciągu badanego okresu przedsiębiorstwo dało straty w sumie.... Zł.1575

które zostały pokryte w sposób następujący:

a/ odpisano z Kap.Zakł. 1554

b/ z zysków 21 " 1575

III. Wyniki finansowe dla Skarbu Państwa.

Fundusze Państwowe Netto/łącznie z kredytami/ ulokowane w przedsiębiorstwie wynoszą Zł 20966

1.Efektywne wpłaty do Skarbu Państwa Zł. 170

ZYSKI: 2.Przyrost kapitałów/ogółem/ 15394

Mniej otrzymane dotacje 6892 8502

R a z e m: Zł. 8672

Mniej
a/Umorzone zadłużenia 8117
STRATY: b/Nieopłacone podatki 510 8627

Pozostaje zysk Zł. 45

Koszty Kapitału Skarbu Państwa zaangażowanego w przedsiębiorstwie w postaci Kapitału Zakładowego w latach 1928/9-1936/7 w wysokości 2% p.a. wynoszą Zł.1629

7. STWIERDZENIA I WNIOSKI KOMISJI.

Na podstawie sprawozdań Podkomisji, badającej działalność przedsiębiorstwa "Państwowe Zakłady Wodociągowe na Górnym Śląsku", sprawozdań i bilansów tego przedsiębiorstwa, sprawozdań Najwyższej Izby Kontroli Państwa, konferencyj Prezydium Komisji z udziałem przedstawicieli badanego przedsiębiorstwa i rzeczoznawców, Komisja stwierdza co następuje:

1/ "Państwowe Zakłady Wodociągowe na Górnym Śląsku" są przedsiębiorstwem doniosłości ogólno-państwowej. Powstały one w takich okolicznościach politycznych i socjalnych /przejęcie urządzeń wodociągowych, po fiskusie pruskim, konieczność uniezależnienia najbardziej przemysłowej dzielnicy Polski od urządzeń wodociągowych biegnących poza jej granicami/, które niedopuszczając zwłoki, uzasadniały w zupełności zorganizowanie prawidłowego urządzenia wodociągowego na Górnym Śląsku przez Państwo. Jakkolwiek bowiem urządzenia wodociągowe uważać należy za zagadnienie natury lokalnej, z istoty swej wchodzące w zakres działalności samorządów terytorialnych, to jednak zadanie to, zwłaszcza w okresie powojennym, przerastało możliwości samorządu terytorialnego. W chwili obecnej względy powyższe nie odgrywają roli i urządzenia wodociągowe mogą być przekazane samorządowi. Jest to tym bardziej uzasadnione, że na Górnym Śląsku istnieje drugi wodociąg, należący do powiatu katowickiego. Działalność obu winna być ściśle skoordynowana, zarówno pod względem eksploatacyjnym, jak i pod względem dalszej rozbudowy.

2/ Gospodarkę przedsiębiorstwa "Państwowe Zakłady Wodociągowe na Górnym Śląsku" uznać należy za oszczędną i prawidłową, jedynie pobieranie wyższej ceny za wodę dla celów przemysło-

wych,niż za wodę dla celów konsumpcyjnych,należy uznać za niezgodną z prawidłową kalkulacją,gdyż pierwsza jest pobierana w większych ilościach,podczas gdy druga w małych ilościach przez licznych konsumentów,których obsługa jest kłopotliwsza i kosztowniejsza.

3/ Wyniki finansowe,obliczone według zasad podanych w ogólnej części sprawozdania i oparte na wynikach szczegółowej analizy bilansowej za okres 1928-1936 zawartej w sprawozdaniu szczegółowym przedstawiają się jak następuje:

A. Wyniki finansowe dla Skarbu Państwa.

1. Fundusze państwowe /łącznie z kredytami/ zaangażowane w przedsiębiorstwie	zł	19.002 tys.
2. Efektywne wpłaty do Skarbu Państwa tytułem udziału w zyskach na poczet oprocentowania kapitału zakładowego	"	170 "
3. Rzeczywisty zysk Skarbu Państwa	"	[illegible]45 "
4. Koszty kapitału Skarbu Państwa zaangażowanego w przedsiębiorstwie w postaci kapitału zakładowego w latach 1928-1936 w wysokości 2% p.a. x/	"	1.629 "

---

x/ Ponieważ środki na działalność Państwa jako przedsiębiorcy były czerpane pośrednio lub bezpośrednio z państwowych operacyj kredytowych,których koszt przekraczał z reguły 8% p.a.,Komisja stwierdza,że inwestycje te powinny były wykazać rentowność,zbliżoną do kosztów obsługi długów państwowych,pokrywanych w części budżetu "Długi państwowe" z ogólnych dochodów Skarbu.Biorąc jednak pod uwagę charakter użyteczności publicznej omawianego przedsiębiorstwa,nieobliczonego na zysk,Komisja odstąpiła od zasady liczenia 6% p.a. jako oprocentowanie zaangażowanych pieniędzy Skarbu Państwa i przyjęła tylko 2% p.a.,kierując się w tym względzie zasadą ustaloną w statucie przedsiębiorstwa.Według tego statutu Skarb może zrezygnować z oprocentowania kapitału /§ 25 ust.2/ i pozostawić je przedsiębiorstwu jako dotację;zdaniem Komisji udzielone w ten sposób dotacje powinny być wyraźnie w bilansie uwidocznione.

B. Wyniki finansowe przedsiębiorstwa.

1. Nadwyżka zysków bilansowych zł 7.118 tys.

Na podstawie powyższych stwierdzeń Komisja przedstawia Rządowi następujące

WNIOSKI.

1. Przedsiębiorstwo "Państwowe Zakłady Wodociągowe na Górnym Śląsku" ze względu na jego doniosłość ogólnopaństwową w dziedzinie użyteczności publicznej winno pozostać we władaniu instytucji publicznej. Nie jest natomiast wskazane, aby przedsiębiorstwo to pozostawało w rękach Państwa. Powinno ono być przekazane miejscowemu samorządowi terytorialnemu przy należytym zabezpieczeniu interesów Skarbu Państwa z tytułu zainwestowanych sum.

2. Należy je połączyć z urządzeniem wodociągowym Powiatu Katowickiego, a to celem racjonalnej eksploatacji i rozbudowy dwóch graniczących ze sobą wodociągów.

3. W zakresie gospodarki przedsiębiorstwa - cenę wody dla celów przemysłowych należy zrównać z ceną wody pobieranej dla celów konsumcyjnych.

KOMISJA DO ZBADANIA GOSPODARKI PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH

SPRAWOZDANIE

ze zbadania zdrojowisk państwowych

SPIS RZECZY:

ŹRÓDŁA

1. Odpowiedzi dyrekcji zdrojowisk państwowych na kwestionariusze Komisji, protokóły, sprawozdanie, tablice, zestawienia i wszystkie inne dane cyfrowe i materiały opisowe nadesłane Komisji.

2. Dane ogólne dotyczące zdrojowisk państwowych dostarczone Komisji przez Ministerstwo Opieki Społecznej.

3. Informacje uzyskane przez referentów względnie członków Komisji w toku konferencji z udziałem przedstawicieli Ministerstwa Opieki, badanych zdrojowisk oraz rzeczoznawców.

4. Informacje i materiały uzyskane od "Związku Uzdrowisk Polskich".

5. Wydawnictwo "Uzdrowiska Polskie" wydane w r. 1937 pod redakcją dr. W. Przywieczerskiego.

6. Sprawozdanie czynności i obrad publicznych Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie za rok 1933.

1. WSTĘP
Zagadnienie uzdrowisk w Polsce.

Rozwój uzdrowisk zależny jest bezpośrednio od wartości leczniczej środków, jakimi dany zakład rozporządza, pośrednio jednak na ich rozwój wpływają czynniki natury ogólno-społecznej, a więc zamożność społeczeństwa pozwalająca z jednej strony na lokowanie kapitałów w uzdrowiskach, z drugiej strony na korzystanie z samych uzdrojowisk, poziom kulturalny społeczeństwa sprzyjający należytemu ocenieniu znaczenia profilaktyki, wreszcie rozwój komunikacji oraz odległość od większych skupisk ludności - miast.

Analizując rozwój poszczególnych czynników wpływających na możliwości rozrostu uzdrowisk zachodnio-europejskich z jednej strony, a naszych z drugiej, okaże się, że uzdrowiska zachodnio-europejskie posiadają znacznie lepsze warunki i możliwości; zamożność społeczeństwa, świadomość znaczenia profilaktyki wreszcie rozwój komunikacji sprzyjają w znacznym stopniu ich rozwojowi.

Przechodząc do warunków naturalnych zdrojowisk w Polsce, t.j. do ich możliwości leczniczych, trzeba stwierdzić, że jesteśmy pod tym względem w warunkach nader szczęśliwych.

Posiadamy zdroje solankowe w Inowrocławiu; solankowo-bromowe w Druskienikach; solankowo-jodo-bromowe w Rabce, Rymanowie, Ciechocinku, Jastrzębie-Zdroju, Goczałkowicach; solankowo-siarczano-alkaliczne w Truskawcu; siarczane w Krzeszowicach,

Iwoszowicach, Lubieniu Wielkim oraz Szkle; siarczano-solankowe w Busku i Solcu; szczawy alkaliczne w Rymanowie; szczawy alkaliczno-słone w Szczawnicy; szczawy słono-jodo-bromowe w Iwoniczu; szczawy alkaliczno-ziemno-żelaziste w Krynicy; szczawy żelazisto-wapniowe w Żegiestowie; wody żelaziste w Nałęczowie; wody gorzkie w Morszynie.

Ogółem istnieje w Polsce 35 czynnych zdrojowisk, z których:

5	należy	do Skarbu Państwa
5	"	do gmin
2	"	do towarzystw
23	"	do prywatnych właścicieli.

Jest to bardzo nieduża liczba, jeśli uwzględnić, że Niemcy posiadają 216 zdrojowisk, a Włochy 197.

W stosunku do zaludnienia, na jedno zdrojowisko wypada w Polsce 900 tys. mieszkańców. Podczas gdy w Niemczech na jedno zdrojowisko wypada 291 tys. mieszkańców, we Włoszech 217 tys. mieszkańców.

Ze zdrojowisk polskich korzysta znikomy procent ludności. Według danych 1934 r. frekwencja wynosiła ca 120 tys., co przy 33 miln. ludności stanowi ok. 0,4%. We Włoszech na około 48 miln. mieszkańców korzystało ze zdrojowisk w 1933 r. - - 1.433.108 osób x/, co stanowi 3% ludności. Wynika stąd, że ludność włoska korzysta 8 razy więcej z zdrojowisk niż ludność w Polsce.

Mniejszy ruch w zdrojowiskach polskich w porównaniu z zagranicą można tłumaczyć strukturą zawodową kraju. Jak wy-

x/ Dane według Instituzioni de Ordinamento Turistico.

nika z poniżej podanej tablicy ze zdrojowisk korzystają w pierwszym rzędzie urzędnicy prywatni, oraz kupcy.
Na przykład w Krynicy w 1934 r. składało się na frekwencję:

25%	urzędników prywatnych,
18%	kupców,
14,7%	nieokreślonych zawodów,
11%	urzędników wojskowych,
8%	nauczycieli,
6%	wojskowych,
5%	przemysłowców,
4%	lekarzy,
3%	inżynierów i techników,
1,7%	ziemian,
1,7%	duchowieństwa wszystkich wyznań,
1%	rzemieślników,
0,6%	adwokatów.

Większość ludności polskiej związana zawodowo z rolnictwem /67%/ nie interesuje się zdrojowiskami, co wywiera znaczny wpływ na znikomość ogólnej frekwencji.

Środkiem, który zwiększa ruch w zdrojowiskach, a co za tym idzie przyczynia się do ożywienia obrotów - jest propaganda w zakresie lecznictwa i turystyki.

Kraje Europy Zachodniej doceniając jej znaczenie przeznaczają znaczne sumy na propagandę. We Włoszech istnieje specjalnie w tym celu stworzona instytucja "Enit", która podejmuje corocznie kampanię reklamową, rozporządzając znacznymi środkami, państwo bowiem przeznacza na ten cel 100 miln.

lirów,oprócz tego zaś zarządy miejscowości kuracyjnych wpłacają 50 miln. lirów rocznie. W ten sposób poszczególne uzdrowiska nie potrzebują stosować reklamy na własną rękę co czyni za nie fachowo,wyżej wspomniana instytucja "Enit", jedynie zaś poszczególne pensjonaty i hotele reklamują swoje zakłady we własnym zakresie.

Państwa Europy Zachodniej starają się wszystkimi sposobami ściągnąć cudzoziemców,w tym celu obniżają stawki taryf kolejowych dla cudzoziemców zdążających do uzdrowisk,obniżają cenę benzyny dla cudzoziemców przyjeżdżających samochodami i t.d.

Najwięcej udogodnień,mających na celu zwiększenie frekwencji kuracjuszy cudzoziemców stosują Włochy.

Dzięki tym wszystkim udogodnieniom,jak również dzięki znacznie większej atrakcyjności zdrojowisk włoskich w porównaniu z polskimi w roku 1933 na ogólną liczbę 1.433.108 osób, które odwiedziły zdrojowiska włoskie było 838.633 cudzoziemców tj. 58% ogólnej frekwencji. W Polsce na około 140 tys. osób odwiedzających zdrojowiska w r.1934 było tylko 790 cudzoziemców tj.około ½%. Jeżeli nawet uwzględnić mniejszą atrakcyjność naszych zdrojowisk to w porównaniu z zagranicą udział cudzoziemców jest zbyt mały,tym bardziej,że Polska przez dłuższy czas należała do krajów niskich cen,co powinno zwiększać atrakcyjność naszych zdrojowisk. Obecnie relacja cen w zdrojowiskach polskich w stosunku do zagranicznych zmienia się w ten sposób,że np.Włochy,Francja i szereg innych krajów są krajem o znacznie niższych cenach niż Polska,przez długi jednak

okres stosunkowo niskich cen,atut ten nie był wykorzystany t.j. dzięki temu frekwencja cudzoziemców nie zwiększyła się.

Podjęta w ostatnich latach propaganda naszych zdrojowisk i turystyki chociaż nie prowadzona na tak szeroką skalę jak w państwach Europy Zachodniej posiadających duże doświadczenie w tym kierunku i doceniających płynące stąd korzyści,przyczyni się niewątpliwie do wzrostu udziału cudzoziemców w naszych zdrojowiskach.

Podobnie jak w Polsce istnieją za granicą zdrojowiska, których właścicielami jest Skarb Państwa.

W braku szczegółowych danych trudno określić stosunek ilościowy zdrojowisk zagranicznych,znajdujących się w rękach Państwa i w rękach prywatnych,są to jednak niejednokrotnie duże i znane zdrojowiska jak np.Vichy we Francji.

2. SZKIC ROZWOJU BADANYCH UZDROWISK DO WYBUCHU WOJNY SWIATOWEJ.

Największym uzdrowiskiem spośród pięciu badanych, jest Krynica. Uzdrowisko to jest znane już w połowie XVIII wieku.

Właściwy rozwój Krynicy zaczyna się na początku XIX wieku,kiedy obszar 3 morgowy wraz ze zdrojem zostaje wykupiony od włościan przez prefekturę dóbr Muszyńskich,wkrótce potem otrzymuje stałego lekarza i rozpoczyna działalność jako zakład zdrojowo-kąpielowy /1807/.

W 1866 roku powstaje pierwszy,na ówczesne czasy monumentalny,gmach Łazienek. Przez pewien czas Krynica oddana

jest w dzierżawę,wraca jednak do administracji prefektury dóbr Muszyńskich. W roku 1900 frekwencja Krynicy dochodzi do 6.000 osób,co spowodowało brak wody mineralnej czerpanej dotąd ze zdroju Głównego.

W roku 1912 dokonano wierceń i znaleziono źródło szczawy żelazistej, a w 1914 r. znaleziono źródło szczawy alkaliczno-słonej. W 1914 r. przygotowano się do budowy łazienek centralnych,zrealizowanie jednak tych prac przerywa wybuch wojny światowej.

Zupełnie inaczej przedstawia się historia powstania i rozwoju Ciechocinka,który jest drugim,co do wielkości zakładem spośród uzdrowisk państwowych. Obszar dzisiejszego Ciechocinka zwrócił uwagę bogactwem słonych źródeł,a ponieważ b.Królestwo Polskie nie posiadało kopalni soli,Wieliczka bowiem znalazła się pod zaborem austriackim, rozpoczęto więc w 1824 r. budowę warzelni w Ciechocinku. W tym czasie Ciechocinek stanowił własność p.Józefa Zawadzkiego. W r.1829 Rząd Królestwa Polskiego nabył na własność Ciechocinek. Z części gruntów rządowych,które nie weszły w skład warzelni soli powstał w 1848 r. zakład zdrojowy.

W latach 1902 - 1904 zakład dokonuje rozbudowy łazienek oraz przebudowuje stare,wzniesione w 1836 r.

Środki finansowe znajduje zakład,otrzymując w wieczystą dzierżawę rządowy folwark Ciechocinek. W 1914 roku Ciechocinek zostaje zajęty przez okupantów i przeznaczony na uzdrowisko dla żołnierzy. Okres ten naraża zakład na znaczne straty,które w inwentarzu i instalacjach sięgają 1.745.000 rb.

Suma ta nie została rewindykowana.

W listopadzie 1918 r. zakład wraz z warzelnią soli zostaje przejęty od okupantów przez Rząd Polski.

Omawiając historię Buska,w braku bliższych danych, można jedynie wymienić,że obszar dzisiejszego zdrojowiska przechodzi w czasach porozbiorowych na własność rządu rosyjskiego,który w połowie XIX w. wydzierżawia go spółce,podejmującej się inwestować i eksploatować uzdrowisko.

Spółka upada,rząd przy licytacji wyrównuje należność,po czym powtórnie oddaje dzierżawę tej samej spółce,która w ciężkich warunkach buduje istniejący do dziś zakład kąpielowy i sprowadza urządzenia lecznicze. W r. 1894 oddano Busko w zarząd specjalnej komisji do spraw buskich /przy Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państwowych/, która prowadzi agendy zdrojowiskowe aż do czasu wojny światowej.

Druskieniki już w połowie XIX wieku były znanym i odwiedzanym uzdrowiskiem. Zakład znajdował się w rękach prywatnych. Druskieniki cieszyły się dużą frekwencją,zwłaszcza Rosjan,tym bardziej że było to najbliższe dla północno-zachodniej Rosji uzdrowisko o źródłach solankowych i borowinowych. Po wojnie pozbawienie kuracjuszy Rosjan,częściowe zdewastowanie i zadłużenie sprawia,że rozwój Druskienik zostaje zahamowany.

Szkło jest najstarszym uzdrowiskiem polskim. W wieku XVII przeżywa Szkło okres silnego,jak na ówczesne czasy rozwoju. Po rozbiorach jako królewszczyzna przechodzi na własność skarbu austriackiego,który eksploatuje źródła siarczane i al-

kaliczne, urządzając w Szkle sanatorium lecznicze dla wojska. Jako sanatorium wojskowe przetrwało to uzdrowisko do 1921 roku, w roku tym bowiem pożar niszczy główny budynek zakładu.

3. ORGANIZACJA I PODSTAWY PRAWNE.

Po przejęciu od państw zaborczych przechodzą uzdrowiska w administrację ówczesnego Ministerstwa Zdrowia Publicznego i Opieki Społecznej.

13 marca 1922 r. zostają nadane im podstawy prawne drogą ustawy o uzdrowiskach /Dz.Ust.No.31/ znowelizowanej następnie przez Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 22 marca 1928 r.

W latach późniejszych przechodzą uzdrowiska państwowe w administrację Ministerstwa Spraw Wewnętrznych - Departamentu Służby Zdrowia.

Wraz z włączeniem Departamentu Służby Zdrowia do Ministerstwa Opieki Społecznej / 1.VII.1932 r./ przechodzą uzdrowiska państwowe w administrację tego Ministerstwa.

Poszczególne uzdrowiska państwowe nie są jednostkami prawnymi; ich dyrektorzy nie mają prawa zaciągania zobowiązań, ani zbywania nieruchomości.

Dochód z uzdrowisk państwowych wchodzi do budżetu w dziale B jako dochód przedsiębiorstw państwowych.

Plany inwestycyjne omawia coroczny zjazd dyrektorów uzdrowisk państwowych, przy czym jedynie czysty dochód uzyskany z tych zakładów może być przeznaczony na inwestycje.

Zarząd nad wszystkimi uzdrowiskami państwowymi sprawuje Departament Służby Zdrowia /na zasadzie statutu organizacyj-

nego Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej z dn.25.VI.1932 r./ Władza ta jest jednak tylko nominalną, gdyż faktycznie Departament Służby Zdrowia nie ma możności decydowania w sprawach tak ważnych jak budżetowe i personalne, sprawy te bowiem należą do odpowiednich wydziałów Ministerstwa Opieki Społecznej.

Wskutek takiego podziału kompetencji Departament Służby Zdrowia jest odpowiedzialny za całokształt gospodarki uzdrowisk nie mając na nią istotnego wpływu.

Organizacja ta wydaje się z tego również względu wadliwą, że organem zwierzchnim znającym potrzeby i możliwości uzdrowisk jest wyżej wymieniony Departament, natomiast decydujące w sprawach budżetowych i personalnych odnośne biura, nie znając całokształtu spraw uzdrowiskowych, mogą decydować niewłaściwie i ze szkodą dla ich rozwoju.

Podstawy prawne uzdrowisk polskich reguluje ustawa z dnia 23 marca 1922 r. /Dz.Ust.No.31/ znowelizowana przez Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn.22 marca 1928 r.; zawiera ona przedewszystkim określenie pojęcia uzdrowiska, pod którym należy rozumieć: 1/ miejscowości posiadające cieplice lub zdroje lecznicze czyli t.zw.zdrojowiska, 2/ stacje klimatyczne, 3/ kąpieliska morskie.

Uzdrowiska mogą być uznane przez Radę Ministrów na wniosek ministra spraw wewnętrznych za posiadające charakter użyteczności publicznej, jeżeli odpowiadają warunkom omówionym w art.4 ustawy, który wymaga istotnie leczniczego znaczenia wód, ich stałego dopływu, oraz odpowiednich warunków sanitarnych. Poza

tym ustawa wymaga od każdego uzdrowiska posiadania urządzeń zdrowotnych t.j. urządzeń dostarczających dobrej wody do picia, ścieków, pomieszczenia dla zakaźnie chorych itp.

Uzdrowiska uznane w myśl art.3 za posiadające charakter użyteczności publicznej korzystają z przywilejów określonych w art.7 oraz art.8 ustawy t.j. "z opieki ze strony Państwa" przy czym są one wolne od powinności kwaterunkowych i rekwizycji wojskowych; poza tym przysługuje im "prawo korzystania z odpowiedniej pomocy Skarbu Państwa".

Charakter użyteczności publicznej może uzdrowisko utracić wskutek utraty warunków określonych w art. 4 i 5.

O ile właściciel uzdrowiska, o charakterze użyteczności publicznej "eksploatuje zdroje lecznicze w sposób dla nich szkodliwy", "prowadzi gospodarkę niedbałą" i t.p. Rada Ministrów na wniosek ministra spraw wewnętrznych może zarządzić przejęcie całego obszaru na korzyść Skarbu Państwa, po czym obiekt może być wydzierżawiony, lub odstąpiony osobom trzecim /art.28/x/.

Dalsze artykuły ustawy omawiają organizację jaką powinny posiadać uzdrowiska o charakterze użyteczności publicznej, a mianowicie: "jako organ zarządzający sprawami uzdrowiska na obszarach okręgu ochrony sanitarnej powołana zostanie komisja uzdrowiskowa, w zdrojowiskach - zdrojowa, w kąpieliskach morskich - kąpielowa, w innych uzdrowiskach - klimatyczna".

Wyżej wymienione komisje prowadzą gospodarkę pieniężną, ustalają taksy: które z kolei zatwierdza wojewoda w porozumieniu z prezesem izby skarbowej. Wyjątek stanowią zdrojowis

---

x/ Z dniem wejścia w życie ustawy o uzdrowiskach, uzdrowiskom państwowym przyznano charakter użyteczności publicznej. Oprócz nich charakter użyteczności publicznej z dniem wejścia w życie niniejszej ustawy otrzymały Inowrocław i Zakopane.

ka państwowo,których taksy ustala Minister Opieki Społecznej. Poza tym komisje zajmują się zakładaniem szpitali,prowadzeniem instytucji badawczych,meteorologicznych,geologicznych,opieką względnie prowadzeniem robót kanalizacyjnych,asenizacyjnych, wodociągowych itp. Do zakresu ich działania należy również wydawanie obowiązujących przepisów i zarządzeń sanitarnych, opracowywanie projektów rozbudowy uzdrowiska,zatwierdzanie budżetu,regulowanie spraw mieszkaniowych,wydawanie cenników w odnośnych dziedzinach itp. Przy tym mają oni prawo korzystania w razie potrzeby z pomocy policji.

Skład komisji uzdrowiskowej ostatecznie reguluje statut uzdrowiska,ustawa jednak określa,że prawo wejścia do Komisji mają: dyrektor lub właściciel uzdrowiska,wójt gminy lub burmistrz miasta,w których obszar wchodzi uzdrowisko,lekarz urzędujący w uzdrowisku,delegat właścicieli will, delegat zrzeszenia lekarzy,którzy wykonywali lub wykonują praktykę w uzdrowisku,wreszcie delegat zrzeszenia popierającego rozwój danego uzdrowiska.

W obradach komisji mogą brać również udział przedstawiciel starostwa,lekarz powiatowy,w razie potrzeby "rządowa siła techniczna" wreszcie powołani przez komisję rzeczoznawcy.

Uchwały komisji uzdrowiskowej uzyskują natychmiast moc obowiązującą o ile powzięte zostały w obecności delegata starostwa,względnie w sprawach sanitarnych - lekarza powiatowego i nie spotkały się z natychmiastowym sprzeciwem z ich strony. W razie sprzeciwu delegata starosty powiatowego,komisji służy prawo odwołania do wojewody,którego decyzja jest ostateczną.

Komisja wybiera ze swego grona na 3 lata stały wydział wykonawczy złożony z 4 członków: Przewodniczącego i jego zastępcę zatwierdza urząd wojewódzki. W uzdrowiskach państwowych przewodniczącym komisji i wydziału wykonawczego jest z urzędu dyrektor rządowy; w innych uzdrowiskach będący członkiem komisji naczelnik gminy, o ile nie został powołany na przewodniczącego zostaje z urzędu zastępcą przewodniczącego i członkiem wydziału wykonawczego. W zakres działania wydziału wykonawczego komisji uzdrowiskowej wchodzi wykonywanie czynności należących do kompetencji komisji, w pierwszym więc rzędzie wykonywanie wszelkich prawomocnych uchwał komisji

Ustawa o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego z dn. 23 marca 1933 /Dz.U.R.P.No.35, poz.294/ mówi w art. 54 i 55, że komisje uzdrowiskowe i ich wydziały wykonawcze mogą być likwidowane, a ich prawa i obowiązki przekazywane organom samorządu gminnego. Takie połączenie funkcji mogłoby nie być szkodliwe w uzdrowiskach o charakterze użyteczności publicznej, stanowiących własność większego wzgl. wydzielonego miasta /Zakopane, Inowrocław/.

Trzeba jednak stwierdzić, że pierwszy i jedyny dotąd fakt złączenia tych funkcyj, przeprowadzony przed rokiem w Zakopanem, w swych następstwach odsunął zagadnienie uzdrowiskowe miejscowości na plan dalszy, przeznaczając wpływy z taks na obsługę długów dawnej gminy. Jeżeli takie rezultaty widzimy w Zakopanem, które jest uzdrowiskiem samorządowym, gdzie skład zarządu gminy - jakby się zdawało - powinien gwarantować zrozumienie dla miejscowych spraw uzdrowiskowych - to tym bardziej

niebezpieczne byłoby przekazanie pieczy nad uzdrowiskiem samorządowi gminnemu,tam gdzie nie jest ono tak ściśle z nim związane.

Należy liczyć się z tym,że zarządy gminne,do których powoływani są stali mieszkańcy miast i osiedli uzdrowiskowych mają przede wszystkim na uwadze interesy stałej ludności,często sprzeczne z rozwojem uzdrowiska,z którego specjalnych potrzeb rozwojowych,nierzadko nikt ze składu tego zarządu nie zdaje sobie sprawy. Czynnik lekarski,nawet w tak dużej gminie uzdrowiskowej jak Zakopane zupełnie nie jest reprezentowany. Jeszcze gorzej działoby się w mniejszych uzdrowiskach,gdzie stali mieszkańcy gmin wiejskich,przy najlepszych chęciach nie dorośli do zadań,jakie na powołanych spośród nich w zarządach gminnych zaciężyłyby z chwilą przekazania funkcji komisji uzdrowiskowej.

W tych warunkach fundusz kuracyjny w uzdrowiskach,powstały z taks i opłat uzdrowiskowych,który umożliwia stopniowe podnoszenie poziomu kulturalnego uzdrowiska - byłby dla celów przewidzianych ustawą o uzdrowiskach stracony. Inwestycje,związane z udogodnieniem i uprzyjemnieniem pobytu kuracjuszom byłyby stale nie doceniane na korzyść potrzeb,bardziej bezpośrednio związanych z interesem stałej ludności. Jednakże w ostatecznym rezultacie ludność ta na zahamowaniu rozwoju uzdrowiska mogłaby tylko stracić. W tych warunkach dzisiejsze uzdrowiska, które mimo trudności i braku niezbędnego im kredytu dążą wszystkimi siłami do postępu,z czasem pozbawione oparcia i pomocy w spełnianiu swych specjalnych zadań,musiałyby ze swych dzisiej-

szych dążeń zrezygnować,upodobniając się do zwykłych osiedli. Ucierpiałyby na tym nie tylko osoby,które inwestowały pieniądze w zakłady i urządzenia lecznicze o charakterze użyteczności publicznej,ale także społeczeństwo,które z nich korzysta,jak również poziom gospodarczy i kulturalny osiedla uzdrowiskowego i jego okolicy.

Zastosowanie art.54 i 55 ustawy z dn.23 marca 1933 r. mogłoby bez większej szkody wchodzić w grę jedynie w tych przypadkach,gdy uzdrowisko posiada charakter użyteczności publicznej i stanowi własność większej jednostki samorządowej. We wszystkich innych przypadkach musiałoby odbić się jak najszkodliwiej na wartości i rozwoju uzdrowisk,powodując nawet być może ich upadek.

4. PORÓWNANIE FREKWENCJI W UZDROWISKACH PAŃSTWOWYCH I PRYWATNYCH.

Trudno ściśle ustalić stosunek procentowy frekwencji uzdrowisk państwowych i prywatnych,jeśli jednak przyjąć za podstawę przybliżoną liczbę 200.000 kuracjuszów polskich uzdrowisk w r. 1936, to frekwencja uzdrowisk państwowych 65.757 stanowi około 33% frekwencji ogólnej.

Chcąc ustalić stosunek procentowy frakwencji w zdrojowiskach państwowych i prywatnych trzeba od ogólnej liczby 200.000 kuracjuszy we wszystkich uzdrowiskach odjąć z górą 80.000 osób odwiedzających stacje klimatyczne. Okaże się zatem,że na ogólną liczbę 120.000 kuracjuszy zdrojowiskowych 65.757 przypada na zdrojowiska państwowe tj.ok.55%.

5. CHARAKTERYSTYKA ZDROJOWISK PAŃSTWOWYCH. x/

Zdrojowiska państwowe różnią się między sobą wielkością, zasobem naturalnych środków leczniczych, klimatem, oraz całym szeregiem innych czynników. Od korzystnego lub mniej korzystnego kształtowania się tych czynników zależy frekwencja, która najbardziej ogólnie charakteryzuje uzdrowisko, podobnie jak przedsiębiorstwo najlepiej charakteryzuje wysokość produkcji.

K r y n i c a.

Jak wynika z podanej tablicy, najbardziej uczęszczanym uzdrowiskiem państwowym jest Krynica.
Naturalnymi środkami leczniczymi Krynicy są:

1. źródła wody mineralnej, samoczynnie bijące lub wywiercone służące do picia i do kąpieli leczniczych,
2. borowina, oraz
3. suchy gaz bezwodnika węglowego, wydobywający się w olbrzymich ilościach z szybu.

Krynica posiada 17 źródeł mineralnych: 5 samoczynnych i 12 wierconych na głębokość od 100 - 450 m. Źródła "Zubera" i "Karola" służą wyłącznie do picia: pierwsze dostarcza wodę wybitnie leczniczą, drugie wodę stołową. Źródła "Zdrój Główny", "Słotwinka", "Jan" i "Józef" służą zarówno do picia, jak i kąpieli leczniczych. Pozostałe źródła używane są tylko do kąpieli. Ujęcie źródeł do picia było wykonane w latach 1930-1935 według najnowszych wymagań techniki. Analizy chemiczne wód, wszystkich użytkowanych źródeł mineralnych wykazują,

---

x/ Wszystkie dane dotyczące urządzeń właściwości leczniczych zdrojowisk państwowych zaczerpnięte są z książki "Uzdrowiska Polskie" redakcji doktora W. Przywieczerskiego.

FREKWENCJA KURACJUSZÓW

W PAŃSTWOWYCH ZAKŁADACH ZDROJOWYCH.

Zakład	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927
Krynica	9.660	10.020	12.880	12.127	14.682	15.535	18.437	23.744	30.967
Ciechocinek	9.568	9.762	13.642	12.166	17.112	11.127	11.605	14.396	15.830
Druskieniki	-	-	-	546	2.512	2.907	3.152	4.304	6.128
Busko-Zdrój	2.501	1.890	3.903	4.565	5.470	4.421	4.170	5.183	6.464
Szkło	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Razem	21.729	21.672	30.425	29.404	39.776	33.990	37.364	47.627	59.389

Zakład	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Krynica	35.559	32.502	30.566	29.727	29.464	28.882	26.985	31.687	31.551
Ciechocinek	16.941	16.419	13.126	13.602	15.310	14.418	14.759	15.374	17.737
Druskieniki	5.861	5.873	7.955	7.235	7.492	8.271	8.006	8.887	10.216
Busko-Zdrój	7.976	8.756	7.452	6.201	5.594	5.489	5.162	5.552	5.779
Szkło	-	-	-	-	323	503	527	195	504
Razem	66.337	63.550	59.099	56.765	58.183	57.563	55.439	61.695	65.757

że są to przeważnie szczawy alkaliczne wapniowo-magnezowo--żelaziste z naturalnym bezwodnikiem węglowym. Zdrój "Zubera" daje wybitnie hipertoniczną szczawę alkaliczną,najsilniejszą nietylko w Polsce,ale i w całej Europie. W ostatnim czasie Zakład Zdrojowy uruchomił produkcję tabletek i pastylek z wody "Zubera" i wprowadził te produkty na rynek.

Drugim naturalnym czynnikiem leczniczym Krynicy jest borowina. Borowina krynicką cechuje się jednostajnie koloidową konsystencją,bardzo wielką zawartością kwasów humusowych i wielką pojemnością termiczną,co daje jej wysokie wartości lecznicze.

Trzeci naturalny środek leczniczy - czysty bazwodnik węglowy,wydzielający się z wywierconego niedawno szybu Nr. II z głębokości 954 m., wykorzystywany jest do t.zw.suchych kąpieli gazowych,a nadmiar jego służy do eksportu /w butlach stalowych/ do innych państwowych zakładów zdrojowych i dla celów przemysłowych.

Zakład Zdrojowy w Krynicy dysponuje dla kąpieli mineralnych kwaso-węglowych 260 kabinami kąpielowymi I,II i III klasy ogółem o 285 wannach.

Okres kuracyjny trwa przez cały rok z wyjątkiem miesiąca kwietnia i dzieli się na cztery sezony letnie i jeden zimowy. I sezon letni od 1 maja do 15 czerwca,II od 16 czerwca do 31 sierpnia,III od 1 września do 15 października,IV od 16 października do 30 listopada,- sezon zimowy od 1 grudnia do 31 marca. Krynica pomieścić może jednorazowo 12.000 gości.

C i e c h o c i n e k.

Drugim z kolei najbardziej uczęszczanym uzdrowiskiem państwowym jest Ciechocinek.

Naturalnymi czynnikami leczniczymi Ciechocinka są solanki i borowina. Na terenie Ciechocinka znajduje się kilkanaście źródeł mineralnych, z których obecnie czynnych jest tylko siedem. Są to źródła solankowe o rozmaitym nasoleniu i wydajności, bijące samoczynnie lub dostarczające wodę mineralną drogą pompowania. Trzy rodzaje wód o nasoleniu nieprzekraczającym 1½ % przeznaczone są do wewnętrznego użytku już to w stanie naturalnym względnie podegrzanym, lub gazowanym.

Znaczenie wysokoprocentowych solanek z pozostałych otworów wiertniczych zeszło w ostatnich latach na drugi plan wobec uruchomienia źródła termalnego, które od roku 1932 obsługuje wszystkie gmachy kąpielowe.

Solanka termalna wydobywa się samoczynnie z głębokości 1306 m., wydajność przekracza ćwierć mil. litrów na godzinę.

Olbrzymia wydajność termy ciechocińskiej pozwala na użycie solanki termalnej do kąpieli basenowych w otwartych i krytych basenach. Dwa baseny otwarte zostały uruchomione w 1932 r. Jeden noszący nazwę pływalni solankowo-terminalnej urządzony między trzema tężniami, posiada potężne wymiary 4.000 m^2 i stopniowaną głębokość od 15 cm. do 3½ m. Jest to jeden z największych basenów w Europie i służy do stosowania kąpieli "morskich", wypełniająca go bowiem solanka termalna przez dodanie wody słodkiej odpowiada pod względem koncentracji i temperatury wodzie morza Śródziemnego.

Drugi mniejszy otwarty basen,**wypełnia się** nierozcieńczoną solanką termalną i służy do normalnych kąpieli solankowych,których intensywność potęguje działanie słońca. Oprócz tego istnieje jeszcze trzeci basen kryty.

Poza kąpielami solankowymi w łazienkach i basenach stosowane są w Ciechocinku następujące środki lecznicze: kąpiele kwaso-węglowe,inhalatorium,emanatorium radowe,oddział wodolecznicзy,oddział elektroleczniczy,irygatorium,zabiegi specjalne. Kabiny kąpielowe o 400 wannach i wszystkie urządzenia lecznicze mieszczą się w 4 obszernych gmachach kąpielowych.

Okres kuracyjny trwa od 1 maja do 31 października. Okres letni od 1 maja do 30 września,okres jesienny od 1 do 31 października.

Okres letni podzielony jest na sezony: I od 1 maja do 15 czerwca, II od 16 czerwca do 15 sierpnia, III od 16 sierpnia do 30 września.

Ciechocinek może pomieścić jednorazowo około 6.000 osób.

B u s k o - Z d r ó j.

Naturalnymi środkami leczniczymi Buska Zdroju są: woda minaralna siarczano-solankowa i muł siarczany. Siarczaną solankę otrzymuje się z 13 źródeł.

Woda z tych źródeł jest tłoczona za pomocą pomp o napędzie elektrycznym do zbiornika,skąd rurociągiem jest doprowadzona do kabin kąpielowych i tam ogrzewana gorącą parą.

Pobór wody odbywa się z szybów wiertniczych różnej głębokości od 40 do 70 m.zarurowanych żelaznymi rurami emaljowanymi.

Muł,używany w Busku do kąpieli pochodzi głównie z sąsiedniej wsi Owczary,gdzie liczne źródła siarczane wydostają się na powierzchnię łąk i zalewają je na dość rozległej przestrzeni. Corocznie zimą muł dostarczany jest do Zakładu, gdzie po przesuszeniu i przerafowaniu w specjalnych zbiornikach jest nagrzewany z wodą siarczaną i jako taki używany do kąpieli.

Zakład zdrojowy posiada ogółem 5 budynków kąpielowych,o 124 wannach do kąpieli siarczanych.

Łazienki mułowe przeniesione zostały do nowego budynku i w chwili obecnej są wykańczane.

Z zakładów leczniczych dodatkowych,Busko posiada Zakład Przyrodoleczniczy z oddziałami: dla kąpieli sztucznych /kwaso-węglowe,jodobromowe,igliwiowe,ziołowe i piankowe/, elektrolecznictwa,światłolecznictwa i wodolecznictwa z katedrą Winternitza. W gmachu Zakładu Przyrodoleczniczego mieści się gabinet Zandera. Dla celów diagnostycznych oraz dla badania produktów spożywczych Zakład Zdrojowy posiada pracownię analityczną.

Okres kuracyjny trwa od 1 maja do 31 października. Sezon I od 1.V.do 15.VI. Sezon II główny od 16.VII. do 25.VIII. Sezon. III od 16.VIII. do 30.IX. Sezon IV jesienny od 1.X. do 31.X.

W willach,pensjonatach,mieszkaniach prywatnych, w miasteczku oraz w sanatoriach i w domach zdrowia jednorazowo pomieścić się może od 2.000 do 2.500 osób.

D r u s k i e n i k i.

Naturalnymi środkami przyrodoleczniczymi Druskienik są źródła wody mineralnej o typie solanek ziemnych i borowina.

Solanki druskienickie służą do kąpieli i do picia,a także zużytkowuje je inhalatorium i cały szereg urządzeń leczniczych dodatkowych. Przełomowymi dla Druskienik są lata 1920 - 1936,kiedy to pierwsze w dziejach zdrojowiska głębokie wiercenia doprowadziły do uzyskania stężonych solanek,a łazienki zaopatrzone zostały we wszelkie nowoczesne urządzenia,pozwalające w pełni wykorzystać zdobyte bogactwo wody mineralnej.

Do kąpieli używana jest solanka ze starego źródła i z nowoodkrytych źródeł wywierconych w r.1931 i 1936. Analiza źródła Nr.216 wykonana w r.1930 wskazuje,że jest to solanka o typie wód mineralnych izotonicznych. Wyniki badań chemicznych źródeł nowowywierconych wykazują,że zawierają one przedewszystkiem znaczną ilość chlorku sodowego,nadto chlorku magnezowego,chlorku wapna obok połączeń bromu,jodu,żelaza i krzemu. Są to solanki o stężeniu 5,7%. Do użytku wewnętrznego stosowana jest solanka ze źródła No.1,podawana w postaci naturalnej, ogrzanej lub gazowanej.

Borowina Druskienicka w działaniu nie ustępuje najlepszym borowinom zagranicznym.

Gmach zakładowy zajmuje około 140 sal i łazienek.

Okres kuracyjny w Druskienikach trwa od 15 maja do 30 września i dzieli się na sezon wiosenny /od 15 maja do 15 czerwca/, sezon główny /od 16 czerwca do 15 sierpnia/ i sezon jesienny /od 16 sierpnia do 30 września/.

Jednorazowa pojemność uzdrowiska wynosi 5.200 osób.

S z k ł o.

Naturalnymi środkami leczniczymi Szkła są źródła wody mineralnej i borowina.

Na gruncie zakładowym wypływa kilka źródeł, z których ujęte są dwa: "Główne" o wydajności do 1.000.000 litrów dziennie i "Alkaliczne". Woda ze źródła "Głównego" jest hipotoniczną siarczanką gipsową, a woda ze źródła "Alkalicznego" jest hipotoniczną siarczanką ze znaczną domieszką alkalii w postaci dwuwęglanów Na, Ca i Mg z przytłaczającą przewagą dwuwęglanów sodu oraz z mniejszą domieszką siarczanu sodu /soli glauberskiej/. Woda ze źródła "Głównego" używana jest do kąpieli, woda ze źródła "Alkalicznego" nadaje się do picia.

Drugi naturalny środek leczniczy - borowina, charakteryzuje się z reakcją kwaśną, dużą ilością kwasów próchnicowych, złym przewodnictwem ciepła oraz wysokim ciężarem właściwym.

Zakład posiada łazienki siarczane podzielone na dwie klasy: pierwsza klasa o 8 kabinach, druga klasa o 14 kabinach. Łazienki borowinowe zawierają 5 kabin na kąpiele pełne i częściowe, jedną kabinę na okłady i 2 leżalnie.

Okres kąpielowy dzieli się na 3 sezony: sezon I trwający od 15 maja do 15 czerwca, sezon II, główny, od 16 czerwca do 15 sierpnia, sezon III, trwający od 16 sierpnia do 30 września.

Jednorazowa pojemność zdrojowiska nie przekracza 300 osób.

6. PRZYWILEJE.

Uzdrowiska państwowe korzystają z przywilejów podatkowych,przywileje to jednak nie są jednakowe dla wszystkich pięciu uzdrowisk. Niektóre z nich korzystają z dość znacznych ulg,inne nie posiadają ich wcale.

Ocena sytuacji podatkowej uzdrowisk państwowych nasuwa pewne trudności ponieważ żadne z tych uzdrowisk nie jest odrębnym podmiotem stosunków prawnych / nie posiada osobowości prawnej/ i każde z nich jest oddzielnie administrowane. Natomiast w budżecie państwowym wyniki gospodarcze tych uzdrowisk figurują w jednym łącznym zamknięciu rachunkowym. W tym stanie rzeczy można skonstatować co następuje:

1/ Uzdrowiska /z wyjątkiem Krynicy i Szkła/ nie opłacały do 1 stycznia 1937 r. podatku gruntowego,ponieważ grunty państwowe były od tego podatku zwolnione.

2/ Uzdrowiska państwowe nie opłacały również i nie opłacają nadal państwowego podatku od nieruchomości,a w konsekwencji nie opłacają dodatku komunalnego do tego podatku jak i innych danin komunalnych /opłat drogowych/ opartych na podatku od nieruchomości,ponieważ nieruchomości państwowe są zwolnione od tego podatku.

3/ Podatek przemysłowy uzdrowiska opłacały na zasadach ogólnie obowiązujących,chociaż Krynicy umorzyło Ministerstwo Skarbu,ten podatek za okres 1927/29 w kwocie zł.95.176.22.

4/ Co do podatku od lokali to sytuacja nie jest dostatecznie wyjaśniona. Obecnie uzdrowiska państwowe opłacają ten podatek, ale w pierwszych latach badanego okresu /1928 - -1930/ przeważnie podatku tego nie płaciły. Ciechocinek został zwolniony od tego podatku wynoszącego za lata 1934-1935 zł. 26.683,50.

5/ Podatku dochodowego uzdrowiska państwowe nie opłacały i nie opłacają, ponieważ - jak wspomniano - nie posiadają osobowości prawnej, wskutek czego nie mogą być podmiotem podatku dochodowego.

6/ Daniny nadzwyczajnej uzdrowiska nieopłacały, ponieważ Państwo było od tej daniny zwolnione.

7/ Opłat na Fundusz Pracy w wysokości 1% wypłacanych zarobków, uposażeń i wynagrodzeń uzdrowiska również nie ponosiły, ponieważ Skarb Państwa jako właściciel uzdrowiska i pracodawca był i jest od tej opłaty zwolniony.

Obliczenie różnicy w obciążeniu podatkowym uzdrowisk państwowych w porównaniu z uzdrowiskami prywatnymi nie jest możliwe dla braku potrzebnych danych. W każdym razie należy stwierdzić, że:

a/ podatek od nieruchomości za okres 1928 - 1935 wyniósłby co najmniej od nieruchomości:

Krynicy	około	zł.	150.000
Ciechocinka	"	"	75.000
Buska	"	"	30.000

podatku od nieruchomości Druskienik i Szkła nie można obliczyć nawet w przybliżeniu.

b/ że podatek dochodowy obliczony na podstawie zamknięć rachunkowych każdego uzdrowiska oddzielnie przy przyjęciu z góry prawidłowości księgowań według wymagań ustawy o podatku dochodowym wyniósłby:

dla Krynicy	na	rok	podatkowy	1929	łącznie	z	dodatkiem	zł.	222.200.-
"	"	"	"	1930	"	"	"	"	231.000.-
"	"	"	"	1931	"	"	"	"	224.400.-
"	"	"	"	1932	"	"	"	"	226.281,77
"	"	"	"	1933	"	"	"	"	110.420,55
"	"	"	"	1934	"	"	"	"	43.910,78
"	"	"	"	1935	odpada z powodu strat				
"	"	"	"	1936	łącznie	z	dodatkiem	zł.	13.767,77
"	"	"	"	1937	"	"	"	"	94.500.-
							Razem		1.166.480.87

dla Ciechocinka	na	rok	podatkowy	1929	łącznie	z	dodatk.	zł.	106.700.-
"	"	"	"	1930	"	"	"	"	61.600.-
"	"	"	"	1931	"	"	"	"	74.800.-
"	"	"	"	1932	"	"	"	"	30.587,69
"	"	"	"	1933	odpada z powodu strat				
"	"	"	"	1934	łącznie	z	dodatk.	zł.	16.777,03
"	"	"	"	1935	"	"	"	"	16.792,49
"	"	"	"	1936	"	"	"	"	91.000.-
"	"	"	"	1937	odpada z powodu strat				
							Razem		zł.398.257,21

dla Buska	na	rok	podatkowy	1929	łącznie	z	dodatkiem	zł.	31.996,80
"	"	"	"	1930	"	"	"	"	30.066,83
"	"	"	"	1931	"	"	"	"	61.600.-
"	"	"	"	1932	"	"	"	"	36.160,13
"	"	"	"	1933	"	"	"	"	1.349,17
"	"	"	"	1934	odpada z powodu strat				
"	"	"	"	1935	"	"	"	"	
"	"	"	"	1936	łącznie	z	dodatkiem	"	5.192.-
"	"	"	"	1937	"	"	"	"	2.789.-
							Razem		zł.169.153,93

dla Druskienik na rok podatkowy	1933	łącznie z dodatkiem	zł.	3.345,38
" " " "	1934	" " "	"	3.071,49
" " " "	1935	odpada z powodu strat		
" " " "	1936	łącznie z dodatkiem	zł.	576.-
" " " "	1937		"	5.192.-
		R a z e m		zł.12.184,87

dla Szkła odpada z powodu strat.

Gdyby każde z uzdrowisk państwowych posiadało osobowość prawną i podlegało podatkowi dochodowemu na zasadach ogólnych, to łączne ich obciążenie z tytułu podatku dochodowego za badany okres wyniosłoby zł. 1.746.076,88.

Uprzywilejowanie uzdrowisk państwowych pod względem podatkowym wydaje się słusznym jeśli uwzględnić znaczne privilegia odiosa, które ponoszą w postaci ulgowych, a często bezpłatnych kąpieli i zabiegów, z których korzystają ubożsi kuracjusze.

Obok uzdrowisk państwowych ciężary te ponoszą jednak również uzdrowiska prywatne w niejednokrotnie większym stopniu niż państwowe, słusznie więc należałyby się im te same przywileje.

W stosunku do wydanych pełnopłatnych zabiegów leczniczych przyznano bezpłatnych i ulgowych kąpieli /wg. wydawnictwa Uzdrowiska Polskie 1937 r./:

Zdrojowiska:	W roku 1925	W roku 1928	W roku 1930	W roku 1935
W Busku	16%	17%	18%	42%
" Ciechocinku	8%	9%	10%	21%
" Druskienikach		W roku 1931	30%	41%
" Inowrocławiu	30%	26%	29%	52%
" Krynicy	18%	18%	25%	46%
" Truskawcu	42%	45%	48%	50%

Wartość przyznanych ulg kąpielowych w stosunku do wpływów za kąpiele przedstawia się jak następuje:

Zdrojowiska	W roku 1925	W roku 1928	W roku 1930	W roku 1935
W Busku	12%	11%	12%	27%
" Ciechocinku	10%	9%	10%	19%
" Druskienikach		W roku 1931	27%	33%
" Inowrocławiu	23%	26%	27%	30%
" Krynicy	9%	11%	13%	34%
" Rabce	-	19%	28%	37%
" Truskawcu		około	40%	

Jak wynika z powyżej podanych tablic największe obciążenie ponoszą uzdrowiska prywatne; w stosunku do połnopłatnych zabiegów najwięcej bezpłatnych i ulgowych udzielił - w 1935 r. Inowrocław 52%,w stosunku zaś do wpływów za kąpiele Rabka,w której procentowa wartość przyznanych ułg do ogólnych wpływów za kąpiele wyniosła w 1935 r. - 37%.

Do tych ulg przyznawanych uboższym kuracjuszom dochodzą zniżki taksy zdrojowej,ulgi mieszkaniowe,zniżki porad lekarskich,zmniejszone koszty utrzymania,aptek itp.

7. KONKURENCJA.

Konkurencja między zdrojowiskami we właściwym tego słowa znaczeniu nie istnieje. Każde ze zdrojowisk ma indywidualne znaczenie lecznicze,odrębny klimat i położenie,następują jednak przesunięcia frekwencji kuracjuszy z jednego uzdrowiska do drugiego. Decydują tu te same czynniki,które grają rolę przy zwykłej konkurencji,a więc przedewszystkiem cena po-

bytu z włączeniem kosztów dojazdu, oraz jakość otrzymanych wzamian świadczeń.

W ten sposób konkurują między sobą przede wszystkim te zdrojowiska, które posiadają podobne właściwości lecznicze np. Ciechocinek konkuruje z Inowrocławiem, z Jastrzębie-Zdrojem i Iwoniczem. Podobnie inne zdrojowiska konkurują między sobą o tyle, o ile można zastąpić kurację przeprowadzaną w jednej miejscowości przez przeprowadzenie jej gdzie indziej. Poza tym tego rodzaju konkurencję między uzdrowiskami łagodzi fakt, że istniejący "Związek Uzdrowisk Polskich" jest organizacją skupiającą wszystkie prawie zdrojowiska i informującą obiektywnie publiczność o właściwościach leczniczych poszczególnych zakładów i o warunkach pobytu.

Poszczególne zakłady ustalają cenniki kąpieli i zabiegów w zależności od cen ustalonych w innych zdrojowiskach: największy wpływ na ich wysokość wywierają cenniki zdrojowisk państwowych.

Opierając się na oświadczeniach dyrektorów zdrojowisk prywatnych i państwowych, konkurencja między zakładami prawie nie istnieje. Co dotyczy konkurencji lokalnej w zakresie wynajmowanych likali to jedynie Krynica posiada państwowy hotel zdrojowy konkurujący z właścicielami lokali prywatnych, inne zdrojowiska państwowe własnych hoteli ani pensjonatów nie posiadają.

8. CZĘŚĆ FINANSOWA.

a/ Majątek Skarbu Państwa.

Majątek stały należący do Skarbu Państwa przedstawia się następująco:

Państwowy Zakład Zdrojowy w Krynicy	zł.	14.107.000.-
" " " w Ciechocinku	"	10.298.000.-
" " " w Druskienikach	"	4.947.000.-
" " " w Busku	"	2.612.000.-
" " " w Szkle	"	480.000.-

Majątek ten stanowią przejęte po zaborcach budynki i urządzenia oraz dokonane od 1918 r. inwestycje.

b/ WPŁYWY.

Na środki jakimi rozporządzają zakłady zdrojowe składają się wpływy z eksploatacji tj. z kąpieli i zabiegów leczniczych oraz ze sprzedaży wód mineralnych i produktów leczniczych. Sumy te są co rok preliminowane i objęte planem finansowo-gospodarczym ustalonym przez coroczny zjazd dyrektorów uzdrowisk państwowych. Plan ten jest rozpatrywany przez Departament Służby Zdrowia i zatwierdzany przez ministra opieki społecznej.

Poza pozycjami z eksploatacji uzdrowiska istnieją inne wpływy nie objęte planem finansowo-gospodarczym. Wpływy te pochodzą 1-o z wynajmu pokoi umeblowanych,mieszkań,sklepów,restauracyj,kiosków itp.,2-o z dzierżaw sadów,placów i gruntów,3-o z opłat za wypożyczanie inwentarza,4-o z innych dochodów oraz z przedsiębiorstw pomocniczych.x/

Ogólną sumę wpływów w ciągu ostatnich kilku lat przedstawia niżej podana tablica /w tysiącach złotych/:

x/ 1/ Elektrownie: Busk,Ciechocinek,Krynica,Szkło
2/ Wodociągi: Ciechocinek,Krynica,
3/ Warzelnia soli: Ciechocinek,
4/ Gospodarstwo rolne: Busk,Ciechocinek,Druskieniki,Szkło,
5/ Sprzedaż wód mineralnych i produktów leczniczych - wszystkie zdrojowiska państwowe,
6/ Rzeźnia: Ciechocinek,
7/ Produkcja "Suchego Lodu" - Krynica,
8/ Tabletki z wody Zubera,"Kryniczanki" - Krynica.

	1926/7	1927/8	1928/9	1929/30	1930/31
Krynica	1.271	2.024	2.205	2.308	2.290
Ciechocinek	1.559	1.253	1.745	1.864	1.481
Busko-Zdrój	393	434	660	700	662
Druskieniki	-	-	-	-	-
S z k ł o	-	-	-	-	-

	1931/2	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36	1936/37
Krynica	1.909	1.704	1.498	1.350	1.542	1.188
Ciechocinek	1.424	1.347	1.231	1.113	1.082	983
Busko-Zdrój	557	415	391	398	392	365
Druskieniki	238	261	226	222	245	241
S z k ł o	-	-	19	23	13	26

Jak wynika z zestawienia wpływów najwyższą wysokość osiągały one w latach 1929/30.

Jeśli porównać sumę wpływów osiągniętych w poszczególnych uzdrowiskach państwowych z frekwencją kuracjuszów wykazaną na str.15a okaże się, że obecna frekwencja osiągnęła w niektórych wypadkach stan z roku 1929/30, niekiedy zaś jak to ma miejsce z Ciechocinkiem, a w jeszcze większym stopniu z Druskienikami - przekroczyła rok 1929/30.

Okazuje się więc, że spadek wpływów uzdrowisk nie wynika ze zmniejszenia frekwencji; przyczyny szukać należy w zmniejszeniu się ilości wydanych zabiegów na 1 kuracjusza.

Ilość kąpieli przypadająca na 1 kuracjusza.

Nazwa zdrojowisk	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36
Busko-Zdrój	21,4	22,3	23,1	20,5	21,1	23,9	22,7
Ciechocinek	23,8	27,1	22,6	18,8	19,3	20,7	19,7
Druskieniki	12,4	11,3	11,9	12,4	10,3	10,1	9,8
Krynica	14,0	13,6	12,6	12,1	11,5	10,7	11,5
Szkło	-	-	-	4,3	16,2	16,6	15,7
Średnia arytmetyczna	17,5	17,4	16,0	14,7	14,3	14,5	14,4

Jak wykazuje powyżej podana tablica z wyjątkiem Buska-Zdroju i Szkła, ilość kąpieli wydanych na 1 kuracjusza zmniejszyła się.

Poza względami koniunkturalnymi przyczyn zmniejszenia się ilości wydanych na 1 kuracjusza kąpieli doszukiwać się można w samym charakterze uzdrowiska.

Krynica na przykład nabiera cech zachodnio-europejskiego uzdrowiska; wiele osób przyjeżdża dla rozrywki nie stosując żadnej kuracji, publiczność przy tym bywa zamożniejsza, niż w innych uzdrowiskach, do Buska natomiast przyjeżdżają przeważnie ludzie niezamożni i średnio zamożni - do przyjazdu zmusza ich konieczność przeprowadzenia kuracji. Oprócz tego odgrywa tu rolę długość sezonu.

Krynica mając obok sezonów letnich, sezon zimowy cieszy się frekwencją gości przyjeżdżających wyłącznie w celu uprawiania sportów zimowych.

Poza wpływami z kąpieli i zabiegów uzdrowiska państwowe osiągają, jak powiedzieliśmy inne wpływy.

Poniżej podane zestawienia wykazują źródła wpływów dwóch największych uzdrowisk Krynicy i Ciechocinka /ogólne sumy wpływów dla poszczególnych uzdrowisk wykazaliśmy na str.31 i następnych.

KRYNICA.

WYSZCZEGÓLNIENIE	W okresie 1934/35	W okresie 1935/36	W okresie 1936/37 /do 1.I.1937/
Wpływy objęte planem finansowo-gospodarczym			
Eksploatacja			
Kąpiele i zabiegi lecznicze	818.910	1.022.430	900.630
Sprzedaż wód mineralnych i produktów leczniczych	670	999	679
§ 1 razem	819.580	1.023.429	901.309
Przedsiębiorstwa pomocnicze	332.839	347.892	200.066
Różne			
Wynajem pokojów umeblowanych, mieszkań, sklepów, restauracyj, kiosków i kina	171.645	149.391	81.929
Dzierżawa sadów, placów i gruntów	1.924	716	722
Wypożyczenie inwentarza	5.519	4.907	1.579
Inne dochody	18.602	15.481	1.898
§ 3 razem	530.529	518.377	286.194
Razem	1.350.109	1.541.806	1.187.503
Inne zarachowania	473.610	728.276	-

CIECHOCINEK.

WYSZCZEGÓLNIENIE	W okresie 1934/35	W okresie 1935/36	W okresie 1936/37 /do 1.I.1937/
Wpływy objęte planem finansowo-gospodarczym			
Eksploatacja			
Kąpiele i zabiegi lecznicze	602.331	588.371	641.342
Sprzedaż wód mineralnych i produktów leczniczych	12.494	1.828	1.850
§ 1 razem	614.825	590.199	643.192
Przedsiębiorstwa pomocnicze	480.609	438.311	288.409
Różne			
Wynajem pokojów umeblowanych, mieszkań, sklepów, restauracyj, kiosków i kina	12.134	33.231	30.801
Dzierżawa sadów, placów i gruntów	2.401	7.432	7.814
Wypożyczenie inwentarza	1.605	2.208	2.113
Inne dochody	1.365	10.785	10.970
§ 3 razem	498.114	491.967	340.107
Razem	1.112.939	1.082.166	983.299
Inne zarachowania	239.527	134.136	-

Poza wyżej wymienionymi źródłami dochodów, uzdrowiska państwowe uzyskały dotacje od Skarbu Państwa.

Dotacje te wykazuje dołączona do referatu analiza bilansowa.

6. Rozchody.

Na wydatki uzdrowisk państwowych składają się stałe rozchody zwyczajne oraz wydatki związane z przeprowadzanymi co rok inwestycjami czyli t.zw. rozchody nadzwyczajne.

Zestawienie stosunku procentowego wydatków na Administrację do wydatków ogólnych, zwyczajnych i nadzwyczajnych wykazują niżej podane dla poszczególnych lat tablice:

1 9 3 2/3 3

Nazwa Zdrojowiska	Rozchody nadzwyczajne	Rozchody zwyczajne	Rozchody ogółem	W tym na administr.	Stosunek procentowy do: nadzw.	zwycz.	ogóln.
Busko-Zdrój	42.550	329.642	370.781	42.800	100,5	13,0	11,5
Ciechocinek	458.940	986.532	1.445.473	45.131	9,8	4,6	3,1
Druskieniki	39.785	194.601	293.789	47.629	117,8	24,0	16,2
Krynica	663.894	1.040.838	1.704.732	72.145	10,8	7,0	4,2
Szkło	-	6.440	6.440	6.440	-	100,0	100,0
	1.205.178	2.558.053	3.021.215	214.145	17,7	8,3	5,6

Nazwa uzdrowiska	1933/1934 Rozchody			W tym na administrację	Stosunek procentowy do:		
	nadzwyczajne	zwyczajne	ogółem		nadzwycz.	zwyczajn.	ogólnych
Busko-Zdrój	53.599	316.372	369.971	41.038	76,5	12,9	11,1
Ciechocinek	224.903	850.373	1.074.376	46.191	20,6	5,4	4,3
Druskieniki	38.331	200.023	238.355	43.658	113,9	21,8	18,3
Krynica	756.185	1.016.575	1.772.760	68.617	9,0	6,7	3,9
Szkło	46.302	24.632	62.616	9.923	19,1	35,9	15,8
Razem	1.118.420	2.407.973	3.518.078	209.427	18,6	8,6	5,9

Nazwa uzdrowiska	1934/1935 Rozchody			W tym na administrację	Stosunek procentowy do:		
	nadzwyczajne	zwyczajne	ogółem		nadzwycz.	zwyczajn.	ogólnych
Busko-Zdrój	123.776	287.872	411.648	37.285	30,1	13,0	9,0
Ciechocinek	229.297	854.469	1.083.766	42.634	18,6	5,0	3,9
Druskieniki	39.842	181.887	221.729	37.489	94,0	20,5	16,9
Krynica	468.553	894.512	1.363.065	66.299	14,2	7,4	4,8
Szkło	24.888	27.522	52.410	10.274	41,3	37,3	19,5
Razem	886.356	2.246.262	3.132.618	193.981	21,8	8,6	6,5

Nazwa uzdrowiska	1935/36 Rozchody nadzwycz.	zwyczajne	ogółem	W tym na administrację	Stosunek procentowy do: nadzwycz.	zwycz.	ogólnych
Busko-Zdrój	110.969	296.263	407.232	36.658	33,0	12,3	9,0
Ciechocinek	133.374	789.068	922.442	44.726	33,5	5,6	4,8
Druskieniki	76.685	176.853	253.538	32.759	42,7	18,5	12,9
Krynica	723.351	861.650	1585.001	64.194	8,8	7,4	4,0
Szkło	2.766	25.383	28.149	9.232	333,7	36,4	32,8
RAZEM	1.047.145	2.149.217	3196.362	187.569	18,0	8,7	5,9

Jak wynika z powyżej podanych tablic rozchody zwyczajne poszczególnych zakładów zmalały,co świadczy korzystnie o ich gospodarce. Wyjątek stanowi Szkło,którego rozchody zwyczajne wzrosły od 1932/33 do 1935/36 roku o 295,3%.

Uzdrowiska wykazują następujące procentowe zmniejszenie rozchodów zwyczajnych /od roku 1932/33 do roku 1935/36/:

Krynica	zmniejszenie	o	19,1%
Druskieniki	"	"	10,1%
Ciechocinek	"	"	9,7%
Busko-Zdrój	"	"	7,1%
Szkło	wzrost	"	295,3%

d/ Inwestycje.

Kwestia inwestycji dokonanych w uzdrowiskach przedstawia się zupełnie inaczej,niż w innych gałęziach przemysłu. Ustawa o uzdrowiskach nakłada na zakłady obowiązek wykonania sze-

regu inwestycji, które z samej natury rzeczy są nierentowne. Do inwestycji tego typu należą urządzenia związane z wymaganiami sanitarnymi, obowiązek przeprowadzenia kanalizacji, wodociągów itp. Pozostałe inwestycje podnoszą rentowność zakładów. Odbywa się to jednak w sposób bezpośredni, lub pośrodni. O ile budowa wytwórni pastylek leczniczych, czy butelkowania wód oparta jest na kalkulacji, z której wynika, że zainwestowane sumy przyniosą pewne określone zyski, o tyle inwestycje takie, jak budowa basenu kąpielowego nie mogą być niekiedy bezpośrednim źródłem zysków, podnoszą natomiast rentowność zdrojowiska dzięki zwiększonej atrakcyjności, a co zatem idzie, frekwencji kuracjuszów.

Sumy przeznaczone przez zakłady zdrojowe na inwestycje są znaczne. Krynica dokonała od 1.XI.1918 r. do 31.III.1937 inwestycji na sumę 12.244.509 zł.

Inwestycje dokonane w Krynicy od 1.XI.1918 r. do 31.III.1937 r.

Przebudowa kotłowni przy starych łazienkach mineralnych	zł.	224.183.61
Przebudowa i dobudowanie łazienek borowinowych	"	114.949.86
Przebudowa zakładu wodoleczniczego	"	18.161.62
Głębokie wiercenia za wodą mineralną . . .	"	1.582.842.89
Przebudowa rurociągu wody mineralnej . . .	"	136.544.85
Przebudowa zbiornika na wodę mineralną . .	"	47.099.77
Budowa nowych łazienek mineralnych	"	2.486.848.72
Budowa rurociągu parowego podziemnego . . .	"	101.582.50
Dobudowanie nowych skrzydeł w Domu Zdrojowym /część mieszkalna, część kąpielowa/ . .	"	593.286.81

Budowa elektrowni	zł.	1.982.549.72
Uzupełnienie sieci wodociągowej	"	187.940.23
" " kanalizacyjnej	"	410.542.34
Bulwary i mostki	"	152.522.28
Drogi i plantacje	"	145.569.34
Przebudowa i instalacje pijalni i napełnialni wód mineralnych	"	143.600.55
Rozbudowa lokalu Kasy Zakładu w domu "Pod Orłem" i centralne ogrzewanie w domu "Pod Szwajcarem"	"	8.200.00
Budowa domu mieszkalnego dla służby . . .	"	36.817.12
Przebudowa domu izolacyjnego	"	11.840.45
Budowa budynku kąpieli słonecznych i basenu	"	119.725.94
Budowa pawilonu suchych kąpieli gazowych . .	"	70.085.56
Nowoczesne ujęcia źródeł naturalnych . . .	"	349.128.97
Zakup gruntów na cele regulacyjne i potrzeby Zakładu	"	186.617.25
Dotychczasowy koszt nieukończonego dotychczas Hotelu Zakładowego	"	1.653.027.37
Budowa kiosku dla orkiestry	"	71.581.01
Budowa budynku reprezentacyjnego "Dyrektorówka"	"	164.840.23
Koszt niwelacji gruntów i plantacji	"	104.996.72
Budowa wytwórni tabletek z soli wody "Zubera"	"	51.439.03
Budowa wytwórni "suchego lodu"	"	61.100.82
Budowa dwóch magazynów	"	4.091.35
Koszt zakupu inwentarza ruchomego /urządzenia i aparaty/	"	1.022.792.67
Suma inwestycji wykonanych przez Państwowy Zakład Zdrojowy w Krynicy w latach 1918/1937	"	12.244.509.58

Jak wynika z powyżej podanego wykazu inwestycji, największe sumy pochłonęła budowa nowych łazienek mineralnych, elektrowni, hotelu zakładowego, wykonania głębokich wierceń za wodą mineralną, oraz zakup inwentarza ruchomego.

Wszystkie dokonane inwestycje z wyjątkiem Hotelu Zakładowego, wydają się celowe i pożyteczne. Co do wysokości kosztów przeprowadzonych inwestycji, to jedynie dokładne przestudiowanie kosztorysów i zbadanie robót mogłoby pozwolić na wyrażenie własnej opinii, opierając się jednak na opinii przedstawicieli Ministerstwa Opieki Społecznej - Departamentu Służby Zdrowia, oraz na sprawozdaniach Najwyższej Izby Kontroli Państwa inwestycje przeprowadzane były na ogół w sposób oszczędny.

Duże zastrzeżenia budzą inwestycje budowlane Krynicy. Biorąc pod uwagę fakt, że w ciągu 18 lat /tj. od przejęcia uzdrowiska przez władze polskie do końca 1936 r./ Krynica zainwestowała 12.244.509.- zł., przeszło 2-milionowy wydatek na Hotel Zakładowy pochłonie sumę równą przeciętnie dokonywanym w ciągu 3-ch lat inwestycjom. /hotel dotychczas nie został wykończony/.

Pomijając nawet znaczny wydatek i odsunięcie na plan dalszy innych inwestycji fakt stworzenia przez Państwo za pośrednictwem Zakładu przedsiębiorstwa hotelowego nie wydaje się uzasadniony. Jeśli uczyniono to, jak oświadczają czynniki zainteresowane, w celu interwencji co do cen lokali, to rozwiązanie takie musi być poczytywane za kosztowne i niewłaściwe, tym bardziej, że z "Ustawy o uzdrowiskach" wynikają szero-

kie kompetencje dla Komisji Zdrojowej, która może ustalać limity cen lokali według własnego uznania.

Dane dotyczące inwestycji dokonanych w Ciechocinku dotyczą okresu 1924-1935. Ogółem w tym okresie wydatkował Ciechocinek na inwestycje 5.776.839.61 zł., z których ważniejsze stanowią:

Remonty kapitalne.	zł.	763.362.01
Budowa wodociągu	"	812.529.33
" kanalizacji	"	55.514.46
Wiercenie źródła termalnego	"	1.231.945.92
Budowa linii elektrycznej wysokiego napięcia	"	233.871.32
Odwodnienie miasta Ciechocinka	"	323.778.15
Budowa nowych sklepów	"	596.587.64
" domu reprezentacyjnego	"	99.187.16
Dobudowanie oddziału kąpielowego	"	120.446.96
Budowa basenu termalno-solankowego pomiędzy tężniami	"	1.055.176.43
Zakup nowego inwentarza	"	134.874.61
Budowa suszarki do suszenia soli w warzelni	"	70.027.05
I n n e	"	279.538.57

Państwowy Zakład Zdrojowy w Busku-Zdroju przeprowadził inwestycje w okresie 3.XI.1924 do chwili obecnej na sumę 1.353.347 zł., a mianowicie:

Roboty wiertnicze	zł.	97.176.43
Budowa nowych mułówek część.	"	118.698.78
Ujęcie źródła "Nurek"	"	72.000.00
Rurociąg do Kolonii Dziecięcej	"	10.541.55

Ujęcie źródła No. 10	zł.	26.934.90
Ogrodzenie parku	"	14.150.11
Budowa elektrowni	"	286.219.07
Budowa linii elektrycznej do miasta	"	8.155.74
Budowa linii elektrycznej do Kolonii Dziecięcej	"	11.767.19
Remonty kapitalne	"	218.059.61
Zakup inwentarza	"	290.642.97
Inwestycje nieukończone	"	199.000.43

Po nabyciu Druskienik Bank Gospodarstwa Krajowego w porozumieniu z Ministerstwem wyasygnował w okresie po przejęciu zdrojowiska przez Ministerstwo na inwestycje złotych 366.433.70, które zostały wydatkowane w r.1931/32, oraz Ministerstwo Spraw Wojskowych /Rada Wychowania Fizycznego/ przyznało w r.1931 bezzwrotną subwencję na budowę basenów w kwocie zł. 57.000.- Od czasu przejęcia zdrojowiska przez Ministerstwo zostały dokonane następujące inwestycje:

Za pieniądze udzielone przez Ministerstwo Spraw Wojskowych w kwocie zł. 57.000.- wybudowano 2 baseny na kąpielach powietrzno-słonecznych. W granicach własnego budżetu oraz z sum pozabudżetowych, otrzymanych z Banku Gospodarstwa Krajowego nabyto nieruchomość, złożoną z placu, 5 domów mieszkalnych drewnianych i jednego murowanego za ogólną sumę 100.000.-zł. płatną w przeciągu 10 lat po zł.10.000 rocznie.

Wywiercono źródła solankowe głębokości 300 m.kosztem zł. 100.965.41. Wybudowano: pijalnię wód mineralnych kosztem zł. 50.049.98, szatnie przy kąpielach powietrzno-słonecznych

kosztem zł. 55.813.58, cieplarnię kosztem zł. 2.496.54 oraz dom ogrodnika kosztem zł. 7.841.69.

Wydatkowano na postawienie nowego kotła, przeprowadzenie rurociągów solankowych, zainstalowanie zbiorników solankowych zł. 115.141.57.

Na roboty ogrodowe i w parku zdrojowym /niwelacja terenów, zakup drzew, dekoracja/ wydatkowano zł. 17.735.24.

Na zakup specjalnych aparatów leczniczych i ich instalację wydano zł. 36.466.88.

Na remonty kapitalne w budynkach mieszkalnych i w zakładzie kąpielowym wydatkowano - zł. 144.929.19
Na zakup inwentarza wydano - " 60.867.11

Szkło w ciągu trzech okresów sprawozdawczych tj. 1933/34 1934/35 oraz 1935/36 dokonało inwestycyj na sumę zł. 72.507.- brak szczegółowej specyfikacji nie pozwala na podanie kosztów poszczególnych inwestycji; ważniejsze z nich dotyczyły: remontu budynków, urządzenia kanalizacji i wodociągów, zakupu inwentarza ruchomego, ujęcia głównego źródła, oraz uporządkowania terenu.

Należy zaznaczyć, że znaczna część urządzeń w Szkle pochodzi z wybrakowanych obiektów Krynicy.

e. Rentowność.

Rentowność zdrojowisk państwowych zależy nie tylko od wahań frekwencji kuracjuszów, ilości wydanych kąpieli i zabiegów oraz skali pobieranych wzamian za świadczenia cen, lecz również dominujący wpływ wywiera tutaj wartość wykonanych inwestycji.

Według informacji Ministerstwa Opieki Społecznej, uzdrowiska państwowe w roku 1928/29 przeprowadziły szereg inwestycyj w związku z tendencją ograniczania wyjazdów do zdrojowisk zagranicznych. Inwestycje te musiały być wykonane w okresie jak najkrótszym niezależnie od wysokości wpływów faktycznych. Istotnie rok 1929/30 wykazuje zmniejszenie wyjazdów do zdrojowisk zagranicznych, jednocześnie jednak następuje ogólne załamanie koniunktury i frekwencja kuracjuszów w zdrojowiskach państwowych nie tylko nie powiększa się, ale spada. Fakt ten ma niewątpliwie dominujący wpływ na straty, które w r. 1928/29 sięgają sumy 749.626 zł.

a mianowicie:	w Busku	strata wyniosła	33.768
	w Ciechocinku	" "	291.516
	w Krynicy	" "	534.342

W zdrojowiskach większych - Krynicy i Ciechocinku, z uwagi na znaczne rozmiary inwestycji straty były większe.

Zastosowane przez Ministerstwo Opieki Społecznej redukcje w wydatkach spowodowały, że w okresach następnych 1929/30 i 1930/31 wydatki zdrojowisk państwowych pokryły się ich dochodami.

W okresie 1931/32 r. tylko Zdrojowisko w Ciechocinku wykazuje stratę w kwocie 14.321 zł. powstałą wskutek zmiany rurociągu, zaś w okresie 1932/33 Zdrojowisko w Busku-Zdroju zamknęło swe wydatki niedoborem zł. 4.382 z powodu znacznych remontów budynków i urządzeń kąpielowych nie naprawianych od szeregu lat.

Spadek frekwencji kuracjuszów okresu 1933/34 r. uniemożliwił pokrycie wszystkich wydatków eksploatacyjnych zdrojo-

wisk wskutek czego powstały straty:

W zdrojowisku	Busk	41.341 zł.
"	Druskieniki	7.905 "
"	Krynica	6.707 "
"	Szkło	13.635 "

Straty te pokryte były bez dotacji ze Skarbu Państwa. Odnośnie do strat Zakładu Zdrojowego w Szkle, nadmienić należy, że zdrojowisko to, nie będąc narazie zaopatrzone w odpowiednie budynki i urządzenia lecznicze, wymaga większych wkładów, które nie mogą być pokryte własnymi dochodami, wskutek czego korzysta z dotacji zdrojowisk państwowych.

W okresie 1934/35 r. wszystkie zdrojowiska państwowe pokryły swe wydatki nadwyżkami z wyjątkiem zdrojowiska w Szkle które wykazuje stratę w wysokości zł. 13.864.

W okresie 1935/36 r. zdrojowiska państwowe, pomimo znacznych wydatków zarówno w zakresie inwestycyjnym, jak i eksploatacyjnym wykazują nadwyżki, z wyjątkiem zdrojowiska w Szkle, którego bilans zamyka się stratą w kwocie zł. 23.238, powstałą wskutek dalszych inwestycyj i zmniejszonej frekwencji, oraz zdrojowiska w Ciechocinku, wykazującego stratę w wysokości zł. 10.466, wynikła z powodu znacznej ołniżki cen na kąpiele i zabiegi lecznicze.

Zyski lub straty poszczególnych uzdrowisk państwowych w okresie badanym wykazuje poniższe zestawienie /wg. danych bilansowych poszczególnych zdrojowisk/.

Zyski,lub straty uzdrowisk państwowych

1928 - 1932

	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32
Krynica	strata 534,342	zysk 816.717	zysk 782.044	zysk 385,514
Ciechocinek	strata 291.516	zysk 384.649	zysk 131.056	strata 14.321
Druskieniki	-	-	-	zysk 29.270
Busko	strata 23.768	zysk 217.923	zysk 151.471	zysk 15.459
Szkło	-	-	-	-
R a z e m	zysk 849.626	zysk 1.419.289	zysk 1.067.571	zysk 415.922

Zyski

Zyski lub straty uzdrowisk państwowych

1932 - 1936

	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36
Krynica	strata 165.370	zysk 6.707	zysk 68.344	zysk 275.869
Ciechocinek	strata 86.968	zysk 87.483	zysk 268.397	strata 10.466
Druskieniki	28.019	strata 7.905	zysk 7.997	zysk 32.639
Busko	strata 4.382	strata 41.341	zysk 35.807	zysk 23.096
Szkło	zysk -	strata 13.535	strata 13.864	strata 23.238
R a z e m	zysk 275.975	zysk 17.895	zysk 366.681	zysk 297.900

9. KWESTIE ZATRUDNIENIA.

Zdrojowiska państwowe pod względem zatrudnienia nie korzystają z żadnych przywilejów. Podobnie jak przedsiębiorstwa prywatne, Zakłady Zdrojowe podlegają ogólnym przepisom o inspekcji pracy. Urzędnicy kontraktowi i stali oraz wszyscy robotnicy podlegają ubezpieczeniu w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych, korzystając z państwowej pomocy lekarskiej i z emerytury.

Omawiane zdrojowiska jako przedsiębiorstwa państwowe, nie ponoszą opłat na Fundusz Pracy. Opłaty te stanowiłyby 1% od uposażeń wszystkich pracowników, ulga ta nie sięga więc większej sumy.

Ilość personelu ilustruje poniżej podane zestawienie /1936/.

Nazwa zdrojowiska	Pers. admin.	Pers. techn.	Pracownicy sezon. umysłowi	Pracownicy sezon. fizyczn.	Przedsięb.pom. urzędn.	Przedsięb.pom. funkc.niższi	Dniówkowi robot.	Ogółem pracown.
Busko	7	10	16	96	1	8	22	160
Ciechocinek	9	26	39	212	2	27	56	371
Druskieniki	7	9	28	72	1		8	135
Krynica	17	18	64	278	2	26	47	455
Szkło	2	4	2	60			4	18
Ogółem	42	67	169	664	6	61	147	1.139

Jeśli przyjąć za kryterium porównawcze frekwencję kuracjuszów w r.1936, okaże się, że najmniej personelu zatrudniają Druskieniki, najwięcej zaś Szkło.

Ilość kuracjuszów przypadającą na jednego pracownika wykazuje poniższe zestawienie:

Druskieniki	-	76	kuracjuszów na 1 pracownika
Krynica	-	69	" " " "
Ciechocinek	-	48	" " " "
Busko-Zdrój	-	36	" " " "
Szkło	-	28	" " " "

Płace personelu zdrojowisk państwowych są na ogół niskie.

Personel techniczny zarabia od 75 do 205 zł., pracownicy sezonowi umysłowi od 60 do 300 zł., sezonowi fizyczni od 30 do 210 zł., personel administracyjny od 340 do 365 zł.

Duża rozpiętość płac tłumaczy się różnorodnym charakterem pracy w zdrojowiskach. Zakłady zatrudniają robotników niewykwalifikowanych przy pracach ziemnych, ogrodowych, niewykwalifikowanych pracowników umysłowych przy intensywnej pracy sezonowej w biurach, oprócz tego potrzebują fachowców w dziedzinie administracji, w elektrowniach, przy wierceniu źródeł itd.—

10. ANALIZA BILANSOWA.

Okresy badania.

1. Krynica	od 1928/29	do 1935/6
2. Ciechocinek	" "	" "
3. Busko-Zdrój	" "	" "
4. Druskieniki	" 1931/32	" "
5. Szkło	" 1933/34	" "

Analiza niniejsza obejmuje w zestawieniu ogólnym 5 wyżej wymienionych zakładów i została oparta na przesłankach szczegółowo omówionych w rozdziale VII części ogólnej sprawozdania. Analiza została opracowana w tysiącach złotych na podstawie bilansów wyżej wymienionych Państwowych Zakładów Zdrojowych.

Projekt analizy był przesłany do Ministerstwa Opieki Społecznej do zaopiniowania. Uwagi M.O.S. zawarte w piśmie z dnia 29 lipca 1937 r. o charakterze rachunkowym zostały uwzględnione, wyjąwszy sprawy oprocentowania unieruchomionych środków państwowych w kapitałach zakładowych.

Tablica I.

Fundusz Amortyzacyjny.

Rozwój Funduszu Amortyzacyjnego.	1928/9	1929/30	1930/31	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	RAZEM
Pozostawało na ultimo roku poprzedniego	-	1136	1877	2665	3501	4387	5325	5839	
Przybyło	-	741	788	836	886	938	514	827	
Razem	1136	1877	2665	3501	4387	5325	5839	6666	÷5530
Ubyło z tyt. odpisu na całkowite zużycie	-	-	-	-	-	-	-	97	- 97
Pozostaje w bilansach	1136	1877	2665	3501	4387	5325	5839	6569	÷5433

Dla braku danych o wysokości normalnej amortyzacji nie można było ustalič niedostatecznej amortyzacji. Fundusz amortyzacyjny wzrósł na koniec badanego okresu o zł. 5433 tys. i wynosi ogółem kwotę zł.6569 ty

Tablica II.

Majątek Stały.

Rozwój Majątku Stałego.	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	RÓŻNICA
Pozostawało na ultimo roku poprzedniego	-	17332	19717	21213	26566	27683	29302	31243	
Przybyło w roku sprawozdawczym	-	2385	1496	5353	1117	1619	1941	1394	15305
Razem	17332	19717	21213	26566	27683	29302	31243	32637	
Pozostaje w/g bilansu anal.	17332	19717	21213	26566	27683	29302	31243	32637	+15305
Mniej Fundusz Amortyz.	1136	1877	2665	3501	4387	5325	5839	6569	- 5433
Majątek Stały Netto	16196	17840	18548	23065	23296	23977	25404	26068	+ 9872

Majątek Stały wzrasta stopniowo i dochodzi na końcu okresu do kwoty zł 32637 tys. Przyrost majątku w ciągu badanego okresu wynosi zł 15305 tys. Rzeczywisty wzrost majątku zaciemnia nierówność okresów badania wyżej wymienionych zakładów. W szczególności na przyrost majątku w r.1931/2 wpłynęło włączenie do ogólnego zestawienia zakładów w Druskienikach z majątkiem w wysokości 4206 tys. zaś w r.1933/4 - zakładów w Szkle z majątkiem w wysokości zł 443 tys.

Tablica III.

Majątek Płynny.

Rozwój Majątku Płynnego.	1928/9	1929/30	1930/31	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	
1. Kasa, banki, weksle, papiery i akcje	1634	1980	2435	2856	2708	2461	2697	2511	
2. Zapasy, fabr., półfabrykaty i surowce									
3. Skarb Państwa z tyt. poczynionych inwestycyj	1139	1139	2068	2476	3609	4857	6209	6740	
Wartość Majątku Płynnego	2773	3119	4503	5332	6317	7318	8906	9251	÷ 6478
Mniej zadłużenie Skarbu Państwa z tyt. inwestycyj poczynionych ze środków obrotowych przedsiębiorstw	1139	1139	2068	2476	3609	4857	6209	6740	
Razem	1634	1980	2435	2856	2708	2461	2697	2511	÷ 877

Majątek płynny p/g bilansów zakładów wzrósł z sumy zł. 1634 tys. na początku do sumy zł. 2511 tys. na końcu badanego okresu. W powyższym zestawieniu wykazano zadłużenie Skarbu Państwa z tytułu poczynionych inwestycyj. Sumy te są jednocześnie potrącone z kapitału zakładowego w celu ustalenia istotnego udziału Skarbu Państwa w kapitale zakładowym.

Tablica IV.

Kapitały Własne.

Rozwój Kapitałów Własnych.

	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	
Kapitały Własne:									
Skarbu Państwa	14844	14822	17179	18717	20112	23028	24650	27700	+12856
Różne rezerwy	-	-	-	366	367	366	801	443	+ 443
Nieupłasowane dotacje Skarbu Państwa	1263	1377	1191	1197	1197	1197	1197	308	- 955
Razem	16107	16199	18370	20280	21676	24591	26648	28451	+12344
Plus zyski z roku sprawozdawczego	-	1307	1064	430	280	87	380	419	
Pozostaje	16107	17506	19434	20710	21956	24678	27028	28870	+12763
Mniej zobowiązania Skarbu Państwa z tyt. inwestycyj poczynionych ze środków obrotowych przedsiębiorstwa	1139	1139	2068	2476	3609	4857	6209	6740	
	14968	16367	17366	18334	18347	19821	20819	22130	+ 7162

Kapitały Własne wzrastają stopniowo z sumy zł 16107 tys. do kwoty zł 28870 tys. Ogólny przyrost kapitałów p/g bilansu wynosi zł 12763 tys. Istotne jednak udziały Skarbu Państwa w Kapitale Zakładowym, po wyeliminowaniu zadłużenia z tyt. dokonanych inwestycyj, wynoszą w dniu 31.3.1936 r. kwotę zł 22130 tys. Przyrost kapitałów w tym zestawieniu wynosi kwotę zł 7162 tys. i powstał z dotacyj Skarbu Państwa oraz zysków przedsiębiorstwa.

Tablica V.

Kapitały Obce.

Rozwój Kapitałów Obcych.	1928/9	1929/30	1930/1	1931/2	1932/3	1933/4	1934/5	1935/6	
a/ Zobowiązania względem Skarbu Państwa	2494	2650	2688	6616	6626	5201	5388	4703	+ 2209
b/ Różni wierzyciele	368	803	929	1085	1035	1486	1908	1746	+ 1378
R a z e m	2862	3453	3617	7701	7661	6687	7296	6449	+ 3587

Kapitały Obce wzrosły na koniec okresu ogółem o kwotę zł 3587 tys. i wyrażają się w sumie zł 6449 tys. Duży wzrost kapitałów Skarbu Państwa w 1931/2 roku wynika z włączenia do zestawienia w tym okresie Zakładów w Druskienikach z wierzytelnością B.G.K. ex re nabycia zdrojowiska w wysokości zł 4206 tys. Ponieważ wierzytelność ta pozostaje w bilansach do końca okresu badanego, wynika z tego, że zobowiązania względem Skarbu i instytucyj rządowych zmniejszyły się na koniec okresu o kwotę zł 1997 tys.

ZYSKI:

W ciągu badanego okresu przedsiębiorstwo wykazało zysków bilansowych ogółem w sumie zł 4753 tys. z czego zużyto na pokrycie strat zł 125 tys.

VI. ZESTAWIENIE

ZMIAN BILANSOWYCH

Aktywa	1928/9	1935/6	÷ -
Majątek Stały	17332	32637	÷ 15305
Majątek Płynny	1634	2511	÷ 877
	18966	35148	÷ 16182

Pasywa	1928/9	1935/6	÷ -
Kapitały Własne / Zyski /	14968 -	21711 419	÷ 7162
Kapitały Obce	2862	6449	÷ 3587
Fundusz Amortyzacyjny	1136	6569	÷ 5433
	18966	35148	÷ 16182

VII. REKAPITULACJA.

Okres badania 1928/9 - 1935/6 W tysiącach złotych.

Na podstawie analizy bilansów przedsiębiorstwa PAŃSTWOWE ZAKŁADY ZDROJOWE ustalono następujące wyniki:

I. Fundusze Państwowe zaangażowane w przedsiębiorstwie w/g stanu na dzień 31/III.1937 r. wynoszą:

1. UDZIAŁY:

a/ z tytułu udziału w oficjalnym Kapit.Zakładow.		zł 27700
Mniej niepokryte wydatki na inwestycje		" 6740
		zł 20960
b/ z tytułu nieuplasowanych dotacyj		" 308
c/ z tytułu różnego rodzaju rezerw wypracowanych	443	
d/ z tytułu zysków niepodzielonych	419	" 862
R a z e m		zł 22130

2. WIERZYTELNOŚĆ:

e/ z tytułu udzielonych pożyczek oraz nabycia Druskienik	" 4703
R a z e m	zł 26833

Bilansowy Fundusz Amortyzacyjny wynosi zł 6569

II. Wyniki finansowe przedsiębiorstwa.

1. W ciągu badanego okresu, przedsiębiorstwo dało zyski, w sumie . . . . zł 4753

które zużyto, jak niżej:

a/ na powiększenie kapitału zakładowego	zł. 3766		
b/ na stworzenie rezerw	zł. 443	4209	
c/ zużyto na pokrycie strat		125	4334
Pozostaje w bilansie			zł 419
			zł 4753

2. W ciągu badanego okresu przedsiębiorstwo dało straty w sumie zł. 125

które zostały pokryte zyskami

III. Wyniki finansowe dla Skarbu Państwa.

Fundusze Państwowe Netto /łącznie z kredytami/ ulokowane w przedsiębiorstwie wynoszą zł. 26833

ZYSKI:

Przyrost kapitałów /ogółem/	zł.7162	
Mniej otrzymane dotacje	zł.2534	zł. 4628
R a z e m		zł. 4628

Koszty Kapitału Skarbu Państwa zaangażowanego w przedsiębiorstwie w postaci Kapitału Zakładowego w latach 1928/9 - 1935/6 w wysokości 6 % p.a. wynoszą . . . . zł. 8569

11. STWIERDZENIA I WNIOSKI KOMISJI.

Na podstawie sprawozdań Podkomisji, badającej działalność zdrojowisk państwowych, ich sprawozdań i bilansów, sprawozdań Najwyższej Izby Kontroli Państwa, konferencyj prezydium Komisji z udziałem delegatów Ministerstwa Opieki Społecznej, dyrektorów badanych zdrojowisk rzeczoznawców, oraz dyrektorów konkurencyjnych zdrojowisk prywatnych, Komisja stwierdza co następuje:

1. Zdrojowiska państwowe posiadają doniosłość ogólno-państwową w zakresie użyteczności publicznej, cechę tę posiadają jednak również zdrojowiska prywatne.
2. Zdrojowiska państwowe zostały przejęte po państwach zaborczych z wyjątkiem Druskienik, które zostały nabyte z rąk prywatnych, czego nie usprawiedliwiała żadna istotna potrzeba.
3. Spośród pięciu zdrojowisk państwowych wszystkie z wyjątkiem Szkła /pod Lwowem/ są większymi objektami i posiadają indywidualne znaczenie lecznicze. Szkło posiada źródła siarczane występujące w wielu innych zdrojowiskach polskich, jest niekorzystnie położone i, nie posiadając większego znaczenia, jest ciężarem dla innych zdrojowisk państwowych, które zmuszone są do ponoszenia ciężarów inwestycyj tego zdrojowiska. Komisja uważa, że uruchomienie Szkła było niecelowe.
4. Zdrojowiska państwowe są uprzywilejowane pod względem podatkowym, nie płacą bowiem podatku dochodowego, a niektóre z nich również podatku od nieruchomości, lokalowego oraz ciężarów na fundusz bezrobocia.

Ponoszą natomiast ciężary pod postacią świadczeń społecznych t.j. częściowo płatnych i bezpłatnych zabiegów. Świadczenia te są w tym samym niemal stopniu ponoszone przez zdrojowiska prywatne. Stwierdzić należy, iż uprzywilejowania podatkowe nie są równomierne i stosowane do wszystkich pięciu zdrojowisk. Uprzywilejowanie zdrojowisk państwowych uważa Komisja za słuszne ze względu na społeczny charakter ich działalności, niezrównanie jednak pod względem przywilejów podatkowych zdrojowisk państwowych z prywatnymi posiadającymi te same cechy, uważa Komisja za niesłuszne.

5. Zdrojowiska państwowe są samowystarczalne i przeprowadzają inwestycje z zysków, które nie są przelewane do Skarbu Państwa. Zyski te zgodnie z planem inwestycyjnym przeznaczone są między innymi na inwestycje budowlano-mieszkaniowe oraz hotelowe. Aczkolwiek łożenie sum na wyżej wymienione cele jest motywowane przez zainteresowanych:

a/ potrzebą inwestycji w zakresie cen lokali,

b/ koniecznością podniesienia poziomu wznoszonych budowli,

Komisja uważa, że:

a/ interwencja w zakresie cen nie wymaga posiadania własnych t.j. państwowych budowli mieszkaniowych i hotelowych i można ją stosować przy pomocy określonych pod rygorem cen.

b/ podniesienie poziomu stawianych budowli może być przeprowadzone również przez odpowiednie przepisy, do których podejmujący akcję budowlaną musiałby się pod rygorem stosować, a nie przez dawanie przykładu własną akcją budowlaną.

Jako najbardziej odpowiedni sposób prowadzenia akcji budowlanej w zdrojowiskach państwowych uważa Komisja stosowanie dostępnych kredytów bankowych,z których mogłaby szeroko korzystać inicjatywa prywatna.

6. Poza wyżej wymienioną akcją budowlaną wszystkie inne dokonane inwestycje uważa Komisja za celowe i pożyteczne.

7a. Statut organizacyjny Ministerstwa Opieki Społecznej /zatwierdzony uchwałą Rady Ministrów z dnia 25.VI.1932/ nie rozwiązuje należycie kwestii zarządu nad uzdrowiskami,a mianowicie "Departament Służby Zdrowia" nie ma faktycznej możliwości sprawowania "zarządu",choć sprawuje go nominalnie, gestia bowiem zarówno w zakresie zmian personalnych, jak spraw budżetowych należy do odpowiednich wydziałów Ministerstwa Opieki Społecznej.

b/ Kompetencje dyrektorów poszczególnych zdrojowisk państwowych są zbyt ograniczone co stwarza znaczne trudności w ich administrowaniu.

8. Likwidowanie komisji uzdrowiskowych przewidziane ustawą " o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego " / z dnia 23 marca 1933 roku / jest niebezpieczne,gdyż oddanie do dyspozycji gmin funduszów z taks kuracyjnych stworzyłoby niewątpliwie taką samą sytuację,że interesy kuracjuszów byłyby pominięte na korzyść ludności miejscowej,co w rezultacie wpłynęłoby niekorzystnie na rozwój samych zdrojowisk.

9. Komisja odnosi wrażenie,że kierownictwo zdrojowisk stoi na wysokości zadania, pracując fachowo i wydajnie dla wzmo-

żenia bogactwa narodowego i podniesienia poziomu prowadzonych przez siebie zakładów.

Wyniki finansowe.

Wyniki finansowe obliczone w/g zasad podanych w ogólnej części sprawozdania i oparte na wynikach szczegółowej analizy bilansowej za okres 1928 - 1935 zawartej w sprawozdaniu Podkomisji przedstawiają się jak następuje:

A. Wyniki finansowe dla Skarbu Państwa.

1. Fundusze państwowe /łącznie z kredytami/ zaangażowane w przedsiębiorstwie na dzień 31.3.1936.	zł.26.833.000
2. Efektywne wpłaty do Skarbu Państwa tytułem udziału w zyskach x/	zł. -
3. Rzeczywiste zyski Skarbu Państwa	zł. 4.628.000
4. Koszty Kapitału Skarbu Państwa zaangażowanego w przedsiębiorstwie w postaci kapitału w latach 1928 - 1935 w wysokości 6% p.a. xx/	zł. 8.569.000

B. Wyniki finansowe przedsiębiorstwa.

1. Nadwyżka zysków bilansowych	zł. 4.628.000
2. Wysokość niedostatecznej amortyzacji na zasadzie cyfr podanych przez przedsiębiorstwo	zł. -

---

x/ Uzdrowiska państwowe na podstawie corocznych ustaw skarbowych posiadają plan finansowo-gospodarczy oparty na samowystarczalności.

xx/ Ponieważ środki na działalność Państwa jako przedsiębiorcy były czerpane pośrednio lub bezpośrednio z państwowych operacyj kredytowych, których koszt przekraczał z reguły 8% p.a., Komisja stwierdza, że inwestycje te powinny były wykazać rentowność zbliżoną do kosztów obsługi długów państwowych, pokrywanych w części budżetu "Długi państwowe" z ogólnych dochodów Skarbu. Komisja przyjęła jednak tylko 6% p.a. jako oprocentowanie zaangażowanych w przedsiębiorstwie pieniędzy skarbowych.

Na podstawie powyższych stwierdzeń Komisja przedkłada Rządowi następujące

WNIOSKI:

1. Zdrojowiska państwowe jakkolwiek posiadają doniosłość ogólno-państwową w zakresie użyteczności publicznej mogłyby być zasadniczo oddane inicjatywie prywatnej,w obecnych jednak warunkach gospodarczych mogą pozostać w rękach Państwa,co nie przesądza na przyszłość możliwości przejęcia ich przez inicjatywę prywatną.

   Wyjątek stanowi Szkło,które powinno być zbyte w możliwie najkrótszym czasie.

2. Należy zrównać w zakresie przywilejów podatkowych zdrojowiska państwowe z prywatnemi,zrównawszy uprzednio uprzywilejowanie pięciu zdrojowisk państwowych.

3. Zyski osiągnięte ze zdrojowisk winny być przeznaczone całkowicie na podnoszenie urządzeń zdrojowisk z pominięciem akcji budowlano-mieszkaniowej i hotelowej,inicjatywa co do której powinna być pozostawiona czynnikom prywatnym.

4. Należy poddać rewizji statut organizacyjny Ministerstwa Opieki Społecznej w celu ewentualnego zwiększenia kompetencji "Departamentu Służby Zdrowia" w zakresie spraw budżetowych i personalnych.

5. Należy zwiększyć zakres kompetencji dyrektorów poszczególnych zdrojowisk państwowych.

6. Nie należy likwidować "Komisji Uzdrojowiskowych",nie wprowadzając w życie odnośnej ustawy.